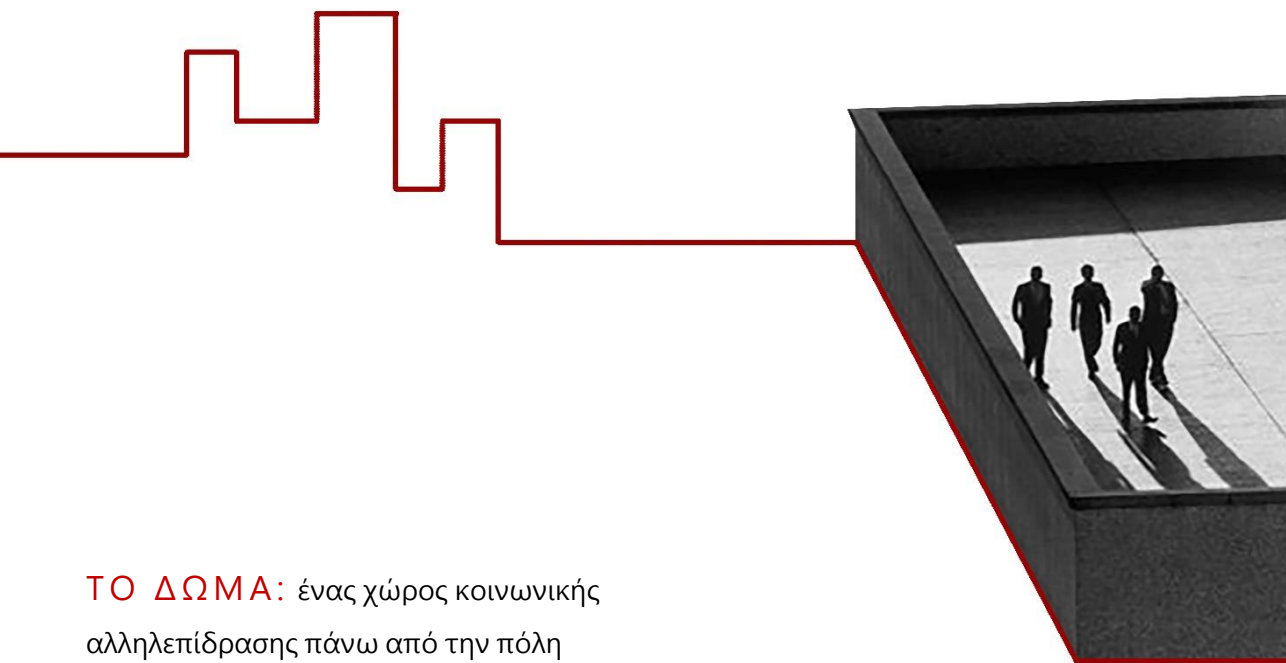

ΤΟ ΔΩΜΑ: ένας χώρος κοινωνικής
αλληλεπίδρασης πάνω από την πόλη

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2024-2025

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΔΩΜΑ: ένας χώρος κοινωνικής αλληλεπίδρασης πάνω από την πόλη

ΑΝΘΗ ΒΑΒΒΑ Α.Μ: 172

Επιβλέπων Καθηγητής

ΚΑΡΟΛΟΣ ΓΑΛΑΝΟΣ

Ιωάννινα, Φεβρουάριος 2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το αντικείμενο της παρούσας ερευνητικής εργασίας επικεντρώνεται στο δώμα, εστιάζοντας στη δυνατότητά του να επαναπροσδιοριστεί και να αξιοποιηθεί ως χώρος που προορίζεται για ανθρώπινες δραστηριότητες, και κοινωνική αλληλεπίδραση. Στις σύγχρονες πυκνοκατοικημένες πόλεις, όπου ο δημόσιος χώρος δοκιμάζεται και οι άνθρωποι δυσκολεύονται να νιώσουν μέλη μιας κοινότητας, το δώμα προσφέρει τη δυνατότητα ανάκτησης της συλλογικής ζωής. Η προσθήκη νέων κατασκευών δεν είναι το ζητούμενο, αλλά η ενεργοποίηση απλών προϋποθέσεων μπορούν να δημιουργήσουν χώρους λειτουργικούς, που απευθύνονται στις ανάγκες των ανθρώπων σήμερα. Αντλώντας έμπνευση από τον Le Corbusier, ο οποίος ανέδειξε το βατό δώμα ως προέκταση του ζωτικού χώρου του χρήστη, εξετάζεται η ιστορική χρήση του αλλά και η σημερινή αντιμετώπισή του. Ιστορικά, τα δώματα ήταν χώροι κοινωνικής συναναστροφής και καθημερινών δραστηριοτήτων των ανθρώπων, σήμερα όμως χαρακτηρίζονται από εγκατάλειψη και απουσία κατάλληλου σχεδιασμού. Στη συνέχεια αναλύονται οι έννοιες του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινόχρηστου χώρου και παρά τις δυσδιάκριτες οριοθετήσεις του δώματος σε κάποια από αυτές, αφήνεται να πλανάται η εν δυνάμει σύσταση ενός μελλοντικού εδάφους που έχει την ικανότητα να φιλοξενεί συλλογικές δραστηριότητες. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα δώματα μπορούν να ενισχύσουν το αίσθημα του «ανήκειν» αντιμετωπίζοντας προβλήματα όπως η έλλειψη δημόσιων χώρων και η αποξένωση – χαρακτηριστικά των σύγχρονων μεγαλουπόλεων – αποτελώντας ένα βιώσιμο χώρο με λειτουργική και κοινωνική πλέον αξία στον αστικό ορίζοντα.

ABSTRACT

The subject of the present research project focuses on the flat roof and its potential to be redefined and utilized as a space intended for human activities and social interaction. In contemporary densely populated cities, where public space is being tested and people find it difficult to feel part of a community, the rooftop offers an opportunity of reclaiming collective life. Adding new structures is not the point, but activating simple conditions can create functional spaces that address the needs of people today. Drawing inspiration from Le Corbusier, who emphasized the flat roof as an extension of the user's living space, the historical use of the roof and its current treatment are examined. Historically, roofs were places of social interaction and everyday activities for people, but today they are often characterised by neglect and lack of thoughtful design. The concepts of public, private and communal space are then analysed and despite the indistinct delineations of the roof in some of them, the potential constitution of a future land capable of hosting collective activities is implied. It could be said that rooftops can enhance the sense of belonging by addressing problems such as the lack of public spaces and alienation - characteristics of modern megacities - by becoming a sustainable space with a functional and social value on the urban horizon.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1_ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ & ΔΩΜΑ	5
1.1. ΤΟ ΔΩΜΑ	7
1.2. ΤΑ ΔΩΜΑΤΑ ΤΟΥ LE CORBUSIER	14
1.3. Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΩΜΑΤΩΝ ΣΗΜΕΡΑ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2_ Η ΔΙΤΤΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΟΣ	37
2.1. ΚΕΝΟ Η ΠΛΗΡΕΣ ;	38
2.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	40
2.3. ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ: ΔΗΜΟΣΙΟ, ΙΔΙΩΤΙΚΟ, ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ	48
2.4. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3_ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΩΜΑΤΩΝ	61
3.1. PARK 'N' PLAY	62
3.2. VIBRANT ROOFTOP INSTALLATION AT THE HET NIEUWE INSTITUUT	66
3.3. YOU + INTERNATIONAL YOUTH COMMUNITY SHENZHEN	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4_ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ)

Ο αστικός δημόσιος χώρος αποτελεί το σκηνικό της δημόσιας ζωής της πόλης. Σε αυτόν τον χώρο πραγματοποιούνται οι κοινωνικές δραστηριότητες και εκφράζονται οι συμπεριφορές των ανθρώπων, αποτελεί δηλαδή, το πεδίο όπου οι άνθρωποι συναναστρέφονται, αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν την ταυτότητα της κοινότητας στην οποία ανήκουν. Από πλατείες και δρόμους, μέχρι πάρκα και δημόσια κτίρια, ο δημόσιος χώρος δεν είναι απλά ένα γεωγραφικό σημείο ή ένα σύνολο υποδομών μέσα στην πόλη, αλλά αποτελεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο οι πολίτες επικοινωνούν και εκφράζονται. Αυτοί οι χώροι παρέχουν το σκηνικό για την κοινωνική και πολιτιστική ζωή της πόλης, δημιουργώντας ευκαιρίες για αλληλεπίδραση, πολιτικές εκδηλώσεις, πολιτιστικές ανταλλαγές και ψυχαγωγία. Ο σχεδιασμός, η διαμόρφωση και η πρόσβαση σε αυτούς τους χώρους είναι κρίσιμος παράγοντας για την ποιότητα της δημόσιας ζωής. Για την ακρίβεια, «ο δημόσιος χώρος δεν είναι απλά ο τόπος όπου διεξάγεται η δημόσια ζωή αλλά είναι και ένα περιβάλλον το οποίο καλείται να την υποστηρίξει.»¹ Η δημόσια ζωή προσεγγίζει την έννοια της δημόσιας σφαίρας της κοινωνίας, καθώς οι δραστηριότητες που συμβαίνουν στη δημόσια σφαίρα αποτελούν τις λειτουργίες της δημόσιας ζωής. «Ως δημόσια σφαίρα σε μια κοινωνία με δημοκρατικό πολίτευμα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί το επίπεδο εκείνο, όπου διατυπώνονται δημόσια οι ιδέες, γενόμενες αντικείμενο συζήτησης, κριτικής, αντιθέσεων, αντιπαραθέσεων, κλπ.»² Αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζεται και διαμορφώνεται ο χώρος μπορεί να ενθαρρύνει, να προάγει, να διευκολύνει, ή να περιορίσει και να ακυρώσει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια ζωή.

¹ Μαρία Ν. Δανιηλ, Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή στη σύγχρονη πόλη. Κοινωνιολογική προσέγγιση του εμπορικού πολυλειτουργικού κέντρου στην Ελλάδα, , Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ 26

² Μαντούβαλου, Μ., (1998), «Στρατηγική για τους δημόσιους και τους ελεύθερους χώρους στην Αθήνα», Πυρφόρος, τ.1, σελ. 11

Οποιαδήποτε μεταβολή στο δημόσιο αστικό τοπίο οδηγεί σε λειτουργικές αλλαγές της δημόσιας σφαίρας και αντίστροφα. Με άλλα λόγια, οι εκάστοτε μετατροπές του δημόσιου χώρου μετασχημάτισαν τους τρόπους διεξαγωγής της δημόσιας ζωής αλλά και οι αλλαγές του τρόπου ζωής των κοινωνικών πρακτικών και των συμπεριφορών των ανθρώπων είχαν, τις περισσότερες φορές, αντίκτυπο στον δημόσιο χώρο της πόλης.³ Το στενά δεμένο δίπολο δημόσιας ζωής και δημόσιου χώρου αποτελεί πεδίο παρατήρησης διαφόρων φαινομένων όπως και αυτό που θα απασχολήσει την παρούσα εργασία.

Στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις, ο δομημένος χώρος έχει σχεδόν πλήρως αντικαταστήσει το φυσικό έδαφος, περιορίζοντας σημαντικά τις ευκαιρίες για δημιουργικότητα και έκφραση σε έναν κοινό χώρο για όλους. Οι πόλεις συχνά στερούνται επαρκών δημόσιων χώρων όπου οι άνθρωποι μπορούν να συγκεντρωθούν και να εκφραστούν ενώ παράλληλα στο δομημένο περιβάλλον, οι οπτικές παραστάσεις είναι συχνά μονότονες περιορίζοντας την αλληλεπίδραση με ποικίλα στοιχεία της φύσης. Τα αστικά περιβάλλοντα χαρακτηρίζονται από τον πλέον γρήγορο ρυθμό ζωής, το θόρυβο και την πληθώρα πληροφοριών. Οι περιορισμένοι κοινόχρηστοι χώροι, η απώλεια σύνδεσης με τη φύση, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, το στρες και η αποξένωση ωθούν πολλούς ανθρώπους να απομονώνονται στο προσωπικό τους διαμέρισμα, το οποίο μπορεί να εξυπηρετεί τις προσωπικές τους ανάγκες, αλλά δεν ενισχύει την επαφή με την πόλη, την κοινωνία, την πολυκατοικία, ούτε με τους άλλους κατοίκους, επηρεάζοντας έτσι τις κοινωνικές σχέσεις και την έννοια της κοινότητας. Σήμερα, ίσως περισσότερο από ποτέ υπάρχει λοιπόν η ανάγκη να αντιμετωπιστούν αυτοί οι περιορισμοί, να ανακτηθεί η έννοια της συλλογικής κατοίκησης, να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος της και τελικά, να βρεθεί ένας κοινός τόπος έκφρασης, στον οποίο θα λάβει χώρα ο διάλογος των κατοίκων.⁴

³ Μαρία Ν. Δανιηλ, Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή στη σύγχρονη πόλη. Κοινωνιολογική προσέγγιση του εμπορικού πολυλειτουργικού κέντρου στην Ελλάδα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ 26

⁴ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023 σελ 6

Η προσθήκη νέων κατασκευών στο ήδη υπάρχον δομημένο περιβάλλον δεν είναι απαραίτητα το ζητούμενο για την ενίσχυση της συλλογικής διαβίωσης αλλά η δημιουργία νέων συνθηκών έχει τη δυνατότητα να επαναφέρει την έννοια της γειτονιάς και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ένα βασικό στοιχείο αυτής της διαδικασίας είναι η αξιοποίηση του ανολοκλήρωτου δώματος, όπως το αναφέρω στην εργασία μου, το οποίο αποτελεί έναν ευέλικτο χώρο που θα μπορούσε να προσαρμοστεί σε νέες λειτουργικές και κοινωνικές χρήσεις.

Εστιάζοντας λοιπόν στο θέμα, με την επανένταξη του δώματος ως ζωτικό χώρο, η πολυκατοικία αποκτά μια προέκταση που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των κατοίκων για κοινή ζωή, αντί να παραμένει αδρανές και αποκομμένο από δραστηριότητες που συμβαίνουν στα άλλα επίπεδα της πόλης. Το δώμα μπορεί να λειτουργήσει ως ένα οργανικό τμήμα του κτιρίου, το οποίο συνεχίζει και ολοκληρώνει την αστική εμπειρία της κατοίκησης, αντί να τη διακόπτει, ενσωματωμένο με τρόπο που προάγει την κοινωνική αλληλεπίδραση και συνδέει τους κατοίκους με το ευρύτερο αστικό περιβάλλον. Στην περίπτωση της πολυκατοικίας «Θα μπορούσαμε λοιπόν να τον χαρακτηρίσουμε ως ένα δυναμικό, ευμετάβλητο χώρο, ένα νέο έδαφος, καθώς εξαρτάται από το έμπυχο «υπέδαφος» του, δηλαδή τη ζώσα κοινότητα της πολυκατοικίας.»⁵

Με βάση τα παραπάνω κάθε κοινόχρηστο δώμα μπορεί να αξιοποιηθεί και ακόμη να ενταχθεί σε μεγαλύτερα σύνολα διαφόρων κλιμάκων, που θα αλλάξουν την εικόνα του αστικού τοπίου, και τον τρόπο που την αντιλαμβανόμαστε. Παράλληλα, όμως, αυτή η προσπάθεια συνοδεύεται από προβλήματα, όπως η κατασκευή, το κόστος, η προσβασιμότητα, η απομάκρυνση από το έδαφος και η διττή φύση του χώρου, τα οποία έχουν συχνά οδηγήσει σε αδιέξοδο. Παρ' όλα αυτά, τα επιτυχημένα και υλοποιημένα παραδείγματα αξιοποίησης δωμαίων είναι πολλά και υποδεικνύουν την προοπτική δημιουργίας ενός νέου κατοικήσιμου «εδάφους» για την πόλη στο μέλλον.⁶

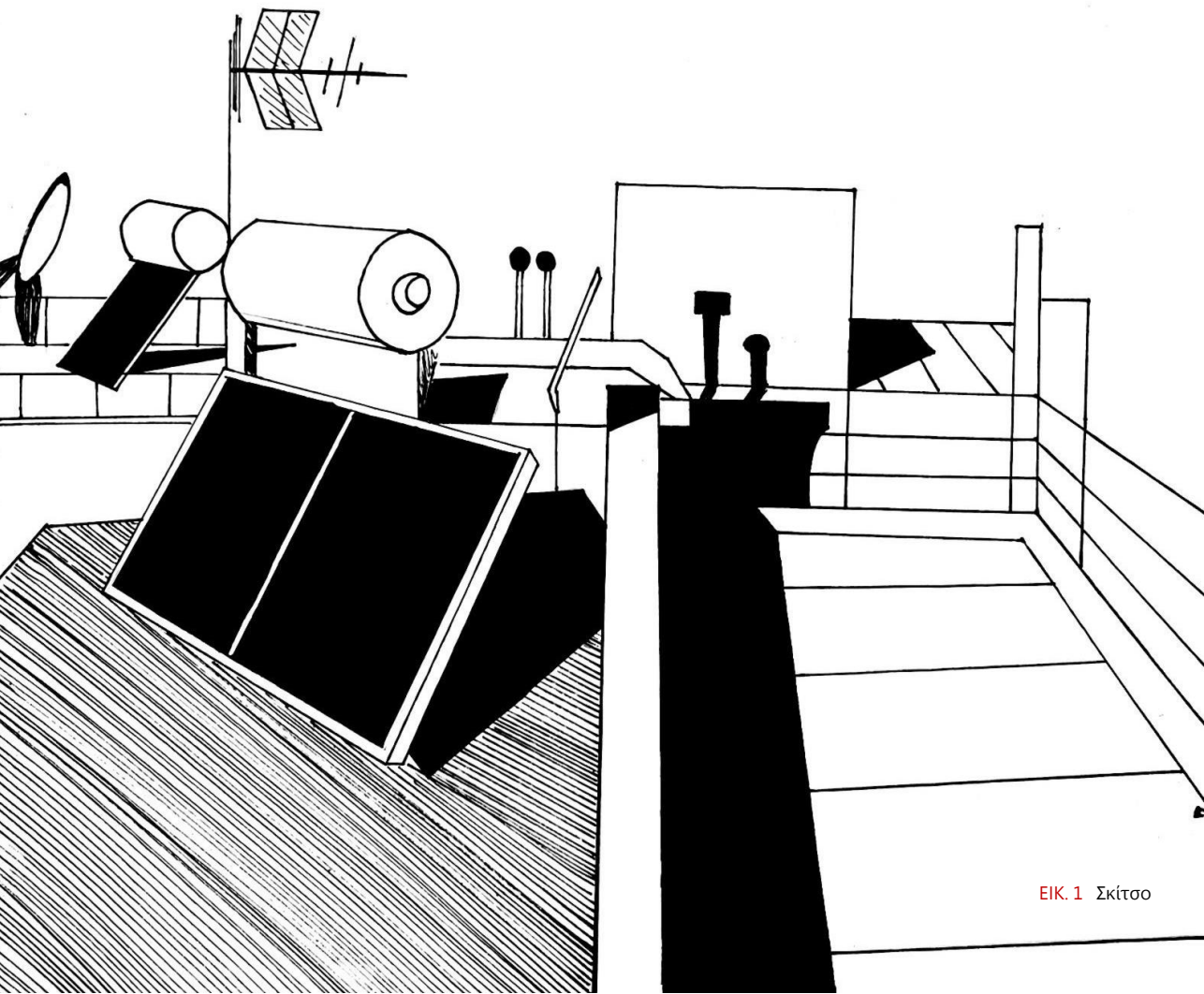
⁵ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμαίων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023 σελ 6

⁶ Ο.Π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ & ΔΩΜΑ

(ΠΛΑΙΣΙΟ-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ)

ΕΙΚ. 1 Σκίτσο

1.1. ΤΟ ΔΩΜΑ

Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη, το δώμα ή αλλιώς ταράτσα, ορίζεται ως η μικρή κατασκευή που ανεγείρεται πάνω από τον τελευταίο όροφο ενός κτιρίου, κυρίως σε πολυκατοικίες. Σε μια πιο διευρυμένη ερμηνεία, μπορεί να θεωρηθεί η πέμπτη όψη της πόλης, προσφέροντας έναν χώρο που γεφυρώνει τον ουρανό με το έδαφος. Αυτός ο ενδιαμέσος χώρος δεν λειτουργεί μόνο ως στέγη, αλλά ως σημείο θέασης, ενδεχομένως κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης, προσπαθώντας να ενισχύσει την εμπειρία του αστικού τοπίου και προσφέροντας μια νέα προοπτική για την πόλη και τη φύση που την περιβάλλει.

Η έννοια του δώματος, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, εμφανίζεται δυναμικά τον 20ο αιώνα, με την εξέλιξη των νέων υλικών και μεθόδων κατασκευής και την ανάπτυξη του Μοντερνισμού στην αρχιτεκτονική. Το οπλισμένο σκυρόδεμα εισήχθη ως νέο υλικό κατασκευής, προσφέροντας αντοχή, ευελιξία και ανθεκτικότητα, κάτι που ήταν ιδανικό για επίπεδα δώματα που προορίζονταν για λειτουργικές και κοινωνικές χρήσεις, όπως κήποι και χώροι αναψυχής σε πολυκατοικίες και δημόσια κτίρια. Παράλληλα, τα επίπεδα δώματα έγιναν και σύμβολο της σύγχρονης αισθητικής, καθώς το σκυρόδεμα επιτρέπει την απλότητα και τις καθαρές γραμμές που συνδέονται με το Μοντερνισμό και τον Μπρουταλισμό⁷, δύο ρεύματα που επηρέασαν βαθιά την αστική αρχιτεκτονική σε Ευρώπη και Αμερική μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.⁸

⁷ Ο μπρουταλισμός ήταν αρχιτεκτονικό κίνημα που δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1950 έως τα μέσα του '70 με κέντρο την Αγγλία και κύριους εκφραστές του τους Πήτερ και Άλισον Σμίθσον. Στόχος του ήταν η επιστροφή στις αρχές του λειτουργισμού και η αποτίναξη του ζυγού των κορυφαίων αρχιτεκτόνων της εποχής. Η μορφή των κτιρίων χαρακτηρίζεται από έντονη γραμμικότητα, ξεκάθαρα σχήματα, εμφανή υλικά και εκτεταμένη χρήση του σκυροδέματος.

⁸ Nicky Hughes, A Brief History of Reinforced Concrete Buildings, Σεπτέμβριος 2022

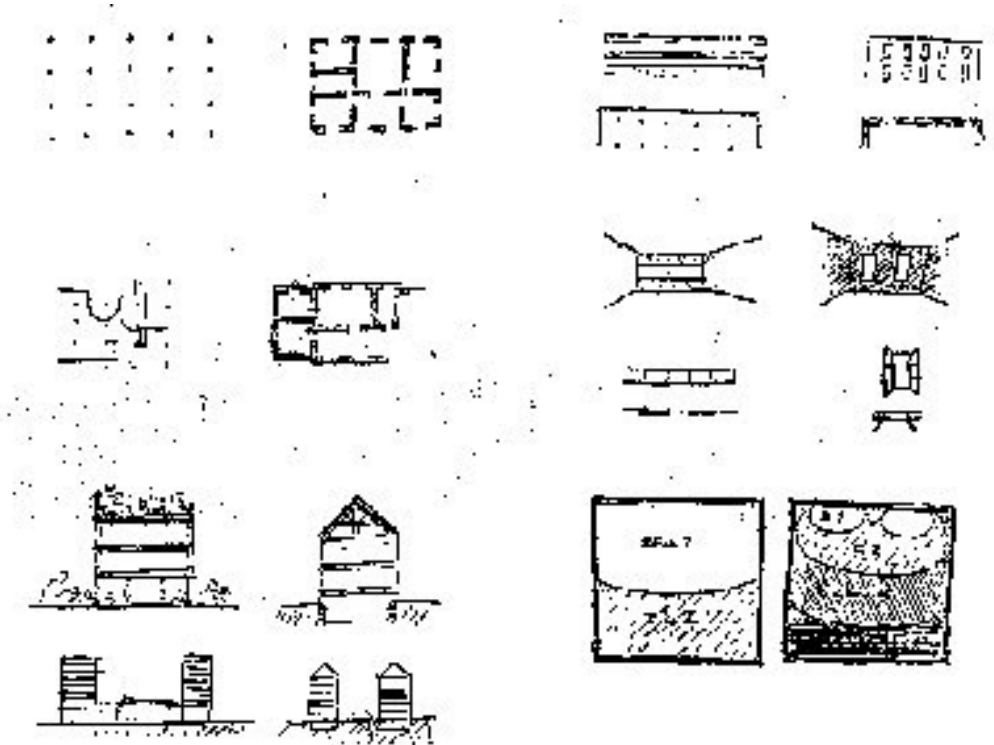
«Σε όλο και πιο πυκνά αστικά περιβάλλοντα, υπάρχει ένα νέο ενδιαφέρον για τους υποχρησιμοποιούμενους χώρους ως ευκαιρίες για περαιτέρω ανάπτυξη. Αντιπροσωπεύοντας έως και το 25% της έκτασης των πόλεων, τα δώματα είναι από τους πιο συναρπαστικούς χωρικούς πόρους.»⁹

Στη μοντέρνα αρχιτεκτονική το δώμα κατέχει σημαντική θέση στην ολοκλήρωση του κτιριακού κελύφους. Θεωρείται το ανώτερο όριο του κτιρίου και ταυτόχρονα ένας συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον γύρω του. Ως ενδιάμεσο, κενό στρώμα, το δώμα δρα σαν ένα σημείο μετάβασης ή διαχωρισμού, από τη μία πλευρά, οριοθετεί τον αστικό χώρο, δηλαδή «την πόλη από κει και κάτω», και από την άλλη αφήνει ανοιχτή τη θέα στον ουρανό, το φως και το περιβάλλον.

Το 1926, ο Le Corbusier, ένας από τους πιο σημαντικούς αρχιτέκτονες του Μοντερνισμού, ανέπτυξε τα πέντε σημεία που θα γίνονταν τα θεμέλια για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική. Υλοποιήθηκαν το 1929 στο εμβληματικό έργο Villa Savoye, οι αρχές του Le Corbusier - pilotis, ελεύθερος σχεδιασμός της κάτοψης, ελεύθερος σχεδιασμός της πρόσοψης, οριζόντιο παράθυρο και roof garden - έχουν διερευνηθεί εκτενώς στη σύγχρονη αρχιτεκτονική και συνεχίζουν να επηρεάζουν τα μέγιστα ποικίλα αρχιτεκτονικά έργα μέχρι σήμερα. Τα πέντε σημεία έγιναν ένα είδος κατευθυντήριας γραμμής για τη Νέα Αρχιτεκτονική, όπως την αποκαλούσε ο Le Corbusier. Ακόμη και μετά από δεκαετίες, οι νέες τεχνολογίες, τα υλικά και οι απαιτήσεις της κοινωνίας συνέχισαν να διαμορφώνουν και να εξελίσσουν αυτές τις αρχές, που διατυπώθηκαν πριν από σχεδόν έναν αιώνα.¹⁰

⁹ Andreea Cutieru, A New Layer of Public Space: The Case for Activating Urban Rooftops, archdaily, Μάιος, 2023

¹⁰ Susanna Moreira, The 5 Points of Modern Architecture in Contemporary Projects, Σεπτέμβριος, 2020

ΕΙΚ. 2 Τα 5 σημεία της αρχιτεκτονικής του Le Corbusier

Στον μοντερνισμό του Le Corbusier, το δώμα δεν περιορίζεται σε πρακτικές λειτουργίες, αλλά μετατρέπεται σε χώρο δραστηριοτήτων, συνάντησης και κοινωνικής επαφής, με στόχο την επανασύνδεση του ανθρώπου με τη φύση μέσα από το δομημένο περιβάλλον. Με αυτόν τον τρόπο, το δώμα αναλαμβάνει έναν διπλό ρόλο: τόσο ως «οροφή» του κτιρίου όσο και ως χώρος αναψυχής, πράσινου και διαφυγής από την πυκνοκατοικημένη πόλη, ενισχύοντας την αρμονία του κτιρίου με το περιβάλλον. «Είναι εκείνο το τμήμα του κτιρίου που μπορεί να επαναπροσδιοριστεί από τις χρήσεις του αλλά πάντα θα έχει την έννοια ενός κενού χώρου που μπορεί να βιωθεί, μέσω της μεταφοράς των χρήσεων από το κάτω στο πάνω».¹¹

Ο ίδιος, ενσωμάτωσε το επίπεδο δώμα στα «πέντε σημεία» της αρχιτεκτονικής του, προτείνοντάς το ως έναν χώρο πρασίνου ή κοινωνικών δραστηριοτήτων για τα αστικά κτίρια. Στο έργο του «Για μια αρχιτεκτονική», διατυπώνει την ιδανική χρήση των δωματίων και παρουσιάζει το όραμά του για το σχεδιασμό των πόλεων, την εποχή που η αρχιτεκτονική μεταβάλλεται μέσω της επαναστατικής του προσέγγισης για τα κτίρια Dom-INO. «Μικρές πασαρέλες πάνω από κανονικούς δρόμους θα εξασφάλιζαν τη κυκλοφορία σε αυτές τις νέες, ξανακερδισμένες συνοικίες, τις αφιερωμένες στην ανάπαυση μέσα στα λουλούδια και το πράσινο».¹²

Στο προοπτικό σχέδιο του Dom-INO, η σκάλα εκτείνεται κατακόρυφα καταλήγοντας στο επίπεδο δώμα. Οι κινήσεις τόσο προς το δώμα όσο και προς το έδαφος αποδίδονται με την ίδια σημαντικότητα με τις παράλληλες πλάκες να υπονοούν την «εννοιολογική συνέχεια του οικοδομήματος καθ' ύψος».¹³ Με αυτό τον τρόπο ο Le Corbusier επαναπροσδιορίζει τη στέγη, μετατρέποντάς την σε ταράτσα, η οποία λειτουργεί ως χώρος δραστηριοτήτων και δημιουργεί μια νέα διάσταση μεταφέροντας τη σχέση ανθρώπου-πόλης σε ένα υπερυψωμένο επίπεδο.¹⁴

¹¹ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωματίων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 11

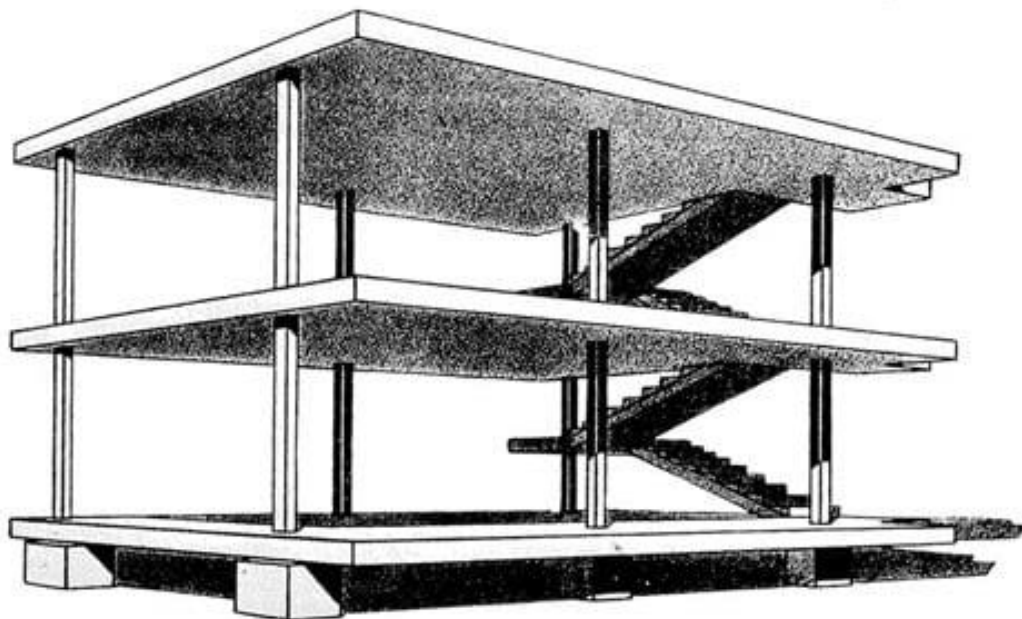
¹² Le Corbusier, Για μια αρχιτεκτονική, Εκκρεμές, Αθήνα, 2005, σελ.42

¹³ Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ.47

¹⁴ Le Corbusier, Για μια αρχιτεκτονική, Εκκρεμές, Αθήνα, 2005, σελ.3

DOM-(A)-INO HOUSE

«Σπίτι των δωματίων»

ΕΙΚ. 3 Το σύστημα Domino

«Δεν είναι πραγματικά παράλογο μια ολόκληρη επιφάνεια της πόλης να μένει
αχρησιμοποίητη και να περιορίζεται στα ρομαντικά τετ-α-τετ των κεραμιδιών
με τα άστρα;»

Le Corbusier, 1923

ΕΙΚ. 4 Σκίτσο του δώματος του διαμερίσματος Charles De Bestegui

1.2 ΤΑ ΔΩΜΑΤΑ ΤΟΥ LE CORBUSIER

1. VILLA SAVOYE, POISSY

Το πιο αναγνωρισμένο έργο του Le Corbusier είναι η Villa Savoye, μια εξοχική κατοικία στο Poissy της Γαλλίας. Χτίστηκε το 1930 και αποτελεί «την πιο καθαρή εφαρμογή των 5 σημείων για μια νέα Αρχιτεκτονική»¹⁵. Στη Villa Savoye πραγματοποιείται ένας αρχιτεκτονικός περίπατος σε αλληλεπίδραση με το φυσικό περιβάλλον του οικοπέδου. Η άνοδος γίνεται με ράμπα που ξεκινά από το επίπεδο του εδάφους και φτάνει στον όροφο, στον οποίο βρίσκεται το καθιστικό και η υπερυψωμένη αυλή. Η αυλή περιβάλλεται ολοπλευρώς από τοίχους με διαμήκη παράθυρα που καδράρουν το φυσικό τοπίο και η άνοδος συνεχίζεται μέχρι που καταλήγει στο δώμα. Και η υπερυψωμένη αυλή και το δώμα «σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι πράγματι χρηστικά».¹⁶

Η υπερυψωμένη αυλή μοιάζει με υπαίθριο δωμάτιο και αποτέλεσε το κεντρικό καθιστικό των ιδιοκτητών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Ενώ το δώμα αξιοποιείται ως ένας χώρος που επαναπροσδιορίζει την έννοια της απόστασης με την ίδια την αρχιτεκτονική να λειτουργεί ως το μέσο που εντείνει την αντίληψη του φυσικού τοπίου, απομακρύνοντας τον παρατηρητή από την επιφάνεια του εδάφους. Μέσα από αυτή τη σύνθεση, το δώμα γίνεται ένα «υπαίθριο δωμάτιο» που καδράρει τον ουρανό και μετατρέπει το κτίριο σε εργαλείο ενσυνείδητης παρατήρησης του περιβάλλοντος από ψηλά.

¹⁵ Κατερίνα Χριστοπούλου, The Rooftop- Η ταράτσα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ 24

¹⁶ ο.π.

EIK.5 H Villa Savoye

Ο περίπατος μέσα στο κτίριο και γύρω από αυτό συνδέει το άτομο με το φυσικό περιβάλλον. Ειδικότερα, η εμπειρία κορυφώνεται όταν ο επισκέπτης φτάνει στο δώμα, το οποίο προσφέρει μια ξεχωριστή θέα του εξωτερικού χώρου. Αυτή η θέα οργανώνεται και τονίζεται από τους περιμετρικούς τοίχους του κτιρίου, που λειτουργούν σαν πλαίσιο για το φυσικό τοπίο γύρω του. Με άλλα λόγια, το δώμα μετατρέπει τη θέα σε μια «σκηνοθετημένη» εμπειρία που αναδεικνύει την αλληλεπίδραση του κτιρίου με τη φύση.

Η ανάβαση έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να εμπλουτίζει τις οπτικές εντυπώσεις, μέσα από συγκεκριμένα κάδρα που αποκαλύπτουν τη θέα του χώρου της κάτοψης και προσφέρουν εναλλαγές ανάμεσα στο «μέσα» και το «έξω». Όταν το άτομο φτάνει στο τέλος της ράμπας, στο δώμα, νιώθει σαν να αντικρίζει το τοπίο από μια περίοπτη κορυφή, πλαισιωμένο από ένα παράθυρο-κάδρο και ταυτόχρονα έχει οπτική επαφή με τον υπαίθριο χώρο, δηλαδή την υπερυψωμένη αυλή που βρίσκεται χαμηλότερα και κεντράρεται από τους περιμετρικούς τοίχους.¹⁷ «Το δώμα αποτελεί λοιπόν ένα τόπο κορύφωσης και ολοκλήρωσης της σχεδιασμένης κίνησης-εμπειρίας, που ξεκινάει από το έδαφος, εμπλουτίζεται και ολοκληρώνεται προς τον ουρανό.»¹⁸

¹⁷ Τουρνικιώτης Παναγιώτης, Δύο Ταξίδια στον Le Corbusier: (με αφορμή τα 40 χρόνια από το θάνατό του), σελ 39-40

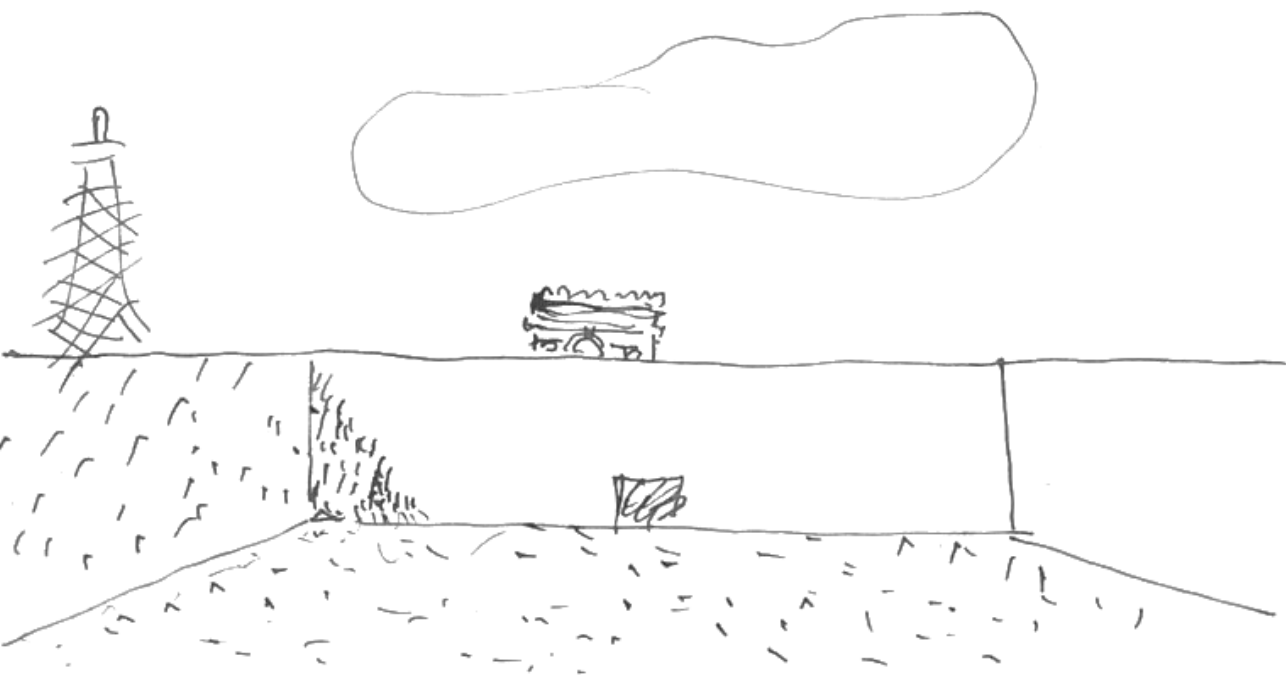
¹⁸ Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ. 59

ΕΙΚ. 6 Η υπερυψωμένη αυλή

ΕΙΚ. 7 Το δώμα

ΕΙΚ.8 Σκίτσο του Le Corbusier για το δώμα του διαμερίσματος De Beistegui

2. ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ CHARLES DE BEISTEGUI, ΠΑΡΙΣΙ

Από την άλλη, στο διαμέρισμα του Charles De Beistegui στο Παρίσι, ο Le Corbusier αποδίδει στο δώμα μια άλλη εκδοχή, αυτή του δωματίου που είναι ανοιχτό στον ουρανό. Την περίοδο 1929-1931, ασχολήθηκε με το διαμέρισμα ενός πλούσιου και εκκεντρικού καλλιτέχνη του Charles De Beistegui, το οποίο κατασκευάστηκε στον τελευταίο όροφο ενός ήδη υπάρχοντος κτιρίου στα Ηλύσια Πεδία του Παρισιού.¹⁹

Με έναν τρόπο χαρακτηριζόμενο και ως σουρεαλιστικό ο εξωτερικός χώρος διαβαθμίζεται σε τρία επίπεδα, το μπαλκόνι, το κύριο δώμα στην οροφή του διαμερίσματος και το δωμάτιο με ταβάνι τον ουρανό, λίγο πιο ψηλά. «Δίνει ζωή σε κάθε επιφάνεια του κατακερματισμένου δώματος και τις συνδέει με σκάλες που τελικά καταλήγουν σε ένα δωμάτιο ανοιχτό στον ουρανό».²⁰ Το πρώτο επίπεδο, το μπαλκόνι, αποτελεί τον κλασικό χώρο παρατήρησης και θέασης της πόλης, παρέχοντας μια πρώτη επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον. Ενώ το κεντρικό δώμα στην οροφή του διαμερίσματος είναι ένας χώρος που μετατρέπει το ίδιο σε σαλόνι εξωτερικού χώρου. Σχεδιάζεται με την αισθητική μιας ιδιωτικής, αλλά και θεαματικής πλατφόρμας απόλαυσης της πόλης, καθώς ο επισκέπτης «μπορεί να διακρίνει κατά τόπους τμήματα των χαρακτηριστικών μνημείων του Παρισιού».²¹

¹⁹ Κατερίνα Χριστοπούλου, *The Rooftop- Η ταράτσα*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ 25

²⁰ ο.π. σελ 26

²¹ Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, *Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ. 52

ΕΙΚ.9 Το μπαλκόνι

ΕΙΚ.10 Το δώμα

Λίγο πιο ψηλά από το κύριο δώμα, υπάρχει το δωμάτιο με ταβάνι τον ουρανό. Το «χαλί» του «δωματίου» είναι γρασίδι, κι έχουν επίσης τοποθετηθεί δύο μεταλλικές καρέκλες και ένα τζάκι. «Νομίζει κανείς ότι βρίσκεται στο εσωτερικό ενός διαμερίσματος ενώ στην πραγματικότητα βρίσκεται έξω από αυτό, αλλά με την αίσθηση ενός γνώριμου περιβάλλοντος»²². Αυτός ο χώρος, εντελώς ανοιχτός προς τα πάνω, δημιουργεί μια ιδιότυπη "κοιλότητα" μέσα στο αστικό τοπίο, δίνοντας την αίσθηση ότι ο ουρανός είναι μέρος της αρχιτεκτονικής σύνθεσης. Το γεγονός ότι το ταβάνι είναι ο ίδιος ο ουρανός τονίζει την απεραντοσύνη και την αίσθηση του άπειρου, προσκαλώντας τον παρατηρητή να βιώσει την πόλη με έναν τρόπο αποσπασμένο και ονειρικό. «Ο Le Corbusier προσπαθεί με διάφορα τεχνάσματα να ενεργοποιήσει την κίνηση στα διαφορετικά επίπεδα, με το βλέμμα και τη σχέση με την πόλη να παίζει κυρίαρχο ρόλο... Ο νέος ορίζοντας τον οποίο αναζητούσε στις κορυφές των κτιρίων των πολεοδομικών του σχεδίων, διαμορφώνεται σε αυτό το τελευταίο δώμα, από άσπρους τοίχους που επαναπροσδιορίζουν τα τοπόσημα του Παρισιού.»²³

«Δημιουργεί ένα εσωτερικό σε ένα εξωτερικό, χωρίς όμως να περιορίζεται ο χώρος σε καμία από τις δύο καταστάσεις. Μήπως είναι αυτή η συγκεκριμένη, αναπόφευκτη αντίθεση που έχουμε δημιουργήσει στο μυαλό μας μεταξύ «έξω» και «μέσα», που κάνει το χώρο σουρεαλιστικό;»²⁴

²² Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ. 59

²³ ο.π. σελ. 52

²⁴ Martina Micurova, The Rooftop Garden of the Charles de Beistegui Apartment (Le Corbusier, 1929-31), Σεπτέμβριος 2017

ΕΙΚ. 11 Το «δωμάτιο με ταβάνι τον ουρανό»

ΕΙΚ. 12 Το δώμα του κτιρίου
Unité d'Habitation

3. UNITE D'HABITATION, ΜΑΣΣΑΛΙΑ

Ένα ακόμη ένα έργο του αρχιτέκτονα, συγκεκριμένα το πρώτο μεγάλο έργο του είναι το Unité d'Habitation στη Μασσαλία της Γαλλίας. Το 1947, ενώ η Ευρώπη βίωνε ακόμη τις συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ο Le Corbusier κλήθηκε να δημιουργήσει ένα πρότυπο συγκρότημα κατοικιών για τους κατοίκους της Μασσαλίας που είχαν χάσει τα σπίτια τους από τους βομβαρδισμούς. Ολοκληρωμένο το 1952, το έργο αυτό εγκαινίασε μια νέα σειρά κατοικιών του αρχιτέκτονα, εστιάζοντας στην κοινόχρηστη διαβίωση. Η ιδέα του για μια «κάθετη πόλη με κήπους» έφερε την αίσθηση της ιδιωτικής βίλας σε μια πολυώροφη δομή, προσφέροντας στους κατοίκους ιδιωτικά διαμερίσματα, αλλά και χώρους για ψώνια, άθληση, φαγητό και κοινωνικές δραστηριότητες, προωθώντας έτσι μια πλήρη εμπειρία κοινότητας μέσα στο ίδιο το κτίριο.²⁵

Το όραμα του Le Corbusier για πόλεις στεγασμένες από «ζωντανά» δώματα φαίνεται ιδιαιτέρως σε αυτό το έργο του, καθώς το δώμα μετατρέπεται σε πλατφόρμα δραστηριοτήτων που διαθέτει κήπο, μια πίστα τρεξίματος, ένα κλαμπ, ένα νηπιαγωγείο, ένα γυμναστήριο και μια ρηχή πισίνα. Ένα δώμα πολυχρηστικό που αποτελεί ένα τόπο συνάντησης των κατοίκων του κτιρίου έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει την ποιότητα ζωής τους παρέχοντας έναν κοινό τόπο αλληλεπίδρασης.

²⁵ Andrew Kroll, *Architecture Classics: Unite d' Habitation / Le Corbusier*, Φεβρουάριος, 2023

Πιο συγκεκριμένα, ο Le Corbusier στο βιβλίο του «Για μια Αρχιτεκτονική» προσπαθεί να πείσει «τα μάτια που δεν βλέπουν» ότι το υπερωκεάνιο θα μπορούσε να είναι μία από τις πιο σημαντικές πηγές έμπνευσης για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική.²⁶ Βλέπει το δώμα της Unité ως έναν αυτόνομο έδαφος, όπου οι επιλογές είναι περισσότερες και πιο ελεύθερες σε σύγκριση με αυτές που προσφέρει το φυσικό έδαφος. Η ταράτσα θυμίζει κατάστρωμα πλοίου, μια επίπεδη, οριζόντια επιφάνεια που λειτουργεί ως νέο έδαφος. Από εκεί, η πανοραμική θέα συνδυάζεται με κοινόχρηστες λειτουργίες, όπως η αναψυχή, η ψυχαγωγία και η άθληση, οι οποίες συνδέονται άμεσα με το κτίριο που βρίσκεται από κάτω.²⁷ «Ο συσχετισμός κατάστρωμα-δώμα, είναι ευκολονόητος. Και στις δύο περιπτώσεις, βρίσκεσαι κάπου ψηλά και από εκεί αντιλαμβάνεσαι το περιβάλλον (φυσικό ή αστικό), με το βλέμμα να παίζει κυρίαρχο ρόλο. Ο Le Corbusier μέσα από τον παραπάνω παραλληλισμό, διακρίνει την έννοια του «ταξιδιού».²⁸ Το κτίριο έχει τη δυνατότητα να «ταξιδεύει». Το δώμα δηλαδή δεν είναι, πια απλά ένα υπερυψωμένο επίπεδο αλλά έχει μετατραπεί σε μια «Πλωτή γη».²⁹

«Η ζωή σε ένα κτήριο είναι ένα ταξίδι πάνω σε πλοίο της γραμμής»

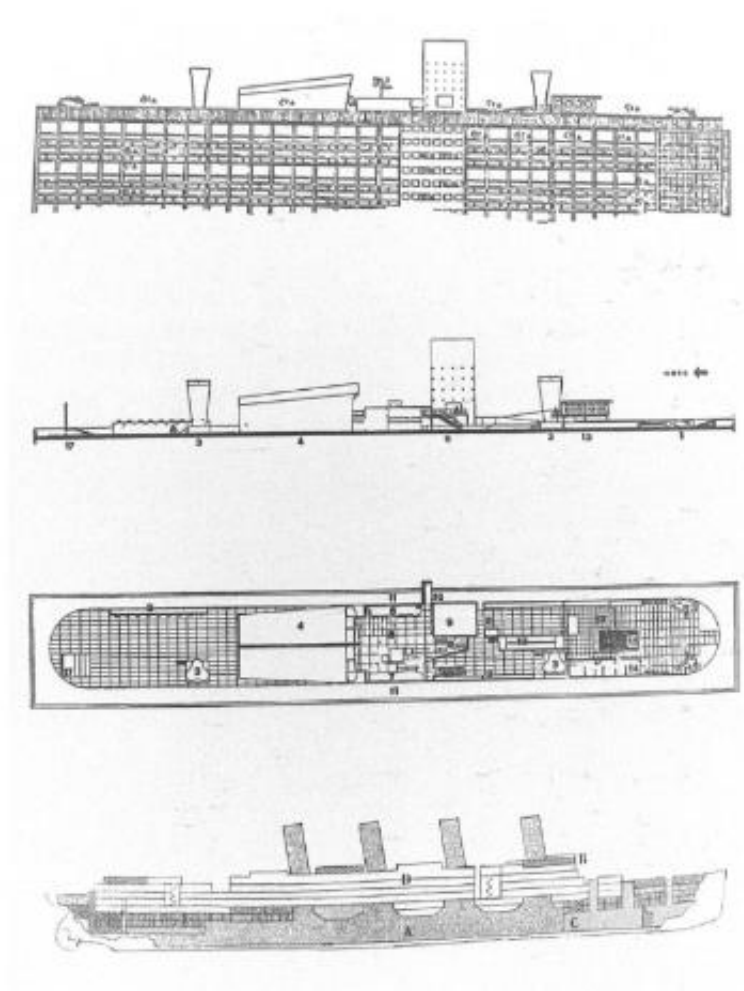
- Le Corbusier

²⁶ Le Corbusier, Για μια αρχιτεκτονική, Εκκρεμές, Αθήνα, 2005, σελ 69

²⁷ Tzonis Alexander, Le Corbusier: The Poetics of Machine and Metaphor, Thames and Hudson, Λονδίνο 2001, σελ 159-160

²⁸ Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ. 49

²⁹ ο.π. σελ. 49

ΕΙΚ. 13 Το δώμα του κτιρίου – κατάστρωμα πλοίου

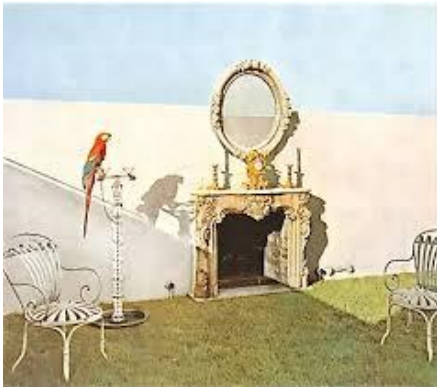

ΕΙΚ. 14 Το δώμα του κτιρίου Unité d'Habitation

Σε μια εποχή που οι πόλεις γίνονταν ολοένα και πιο πυκνοκατοικημένες, ο Le Corbusier έβλεπε τα δώματα ως έναν τρόπο να επιστραφεί ο χαμένος χώρος της γης στους ανθρώπους, σε ένα νέο, υπερυψωμένο επίπεδο και αυτό αντανακλάται στα προαναφερόμενα έργα του, αφού σχεδιάστηκαν με τρόπο τέτοιο ώστε να αποτελούν «προέκταση της καθημερινής ζωής των ανθρώπων». Για τον Le Corbusier, τα δώματα αντιπροσώπευαν μια επέκταση του δημόσιου χώρου σε μια νέα, υπερυψωμένη διάσταση, ένα νέο τόπο. Μέσα από αυτά, προωθούσε την ιδέα μιας αρχιτεκτονικής που όχι μόνο εξυπηρετεί πρακτικές ανάγκες, αλλά διαμορφώνει και ενισχύει την κοινωνική ζωή, προάγοντας τη συλλογικότητα και την επαφή μεταξύ των ανθρώπων.

«Με μια απλή διαπίστωση για το μοντέρνο κίνημα, το δώμα είναι αυτό που ολοκληρώνει το κέλυφος της πόλης. Είναι εκείνο το ενδιάμεσο κενό στρώμα που διαμορφώνει τη πόλη από κει και κάτω και τον ουρανό από κει και πάνω. Αφήνει το βλέμμα ελεύθερο να διαβάσει τον αστικό ιστό και να τον αφουγκραστεί ενώ ο παρατηρητής είναι αποστασιοποιημένος από αυτόν.»³⁰

ΕΙΚ. 15 ΔΩΜΑΤΙΟ

³⁰ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 12

1.3. Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΩΜΑΤΩΝ ΣΗΜΕΡΑ

Τα πλέον «ζωντανά» και «ενεργά» δώματα δεν είναι απλώς τμήματα του κτιρίου, αλλά λειτουργούν ως καθρέφτης της σχέσης τους με το περιβάλλον και την καθημερινότητα. Αναδεικνύουν τη σύνδεση ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και τη ζωή, ενώ παράλληλα μπορούν να μετατραπούν σε χώρους που προσφέρουν στους χρήστες μια ολοκληρωμένη εμπειρία αναζωογόνησης. Τα δώματα από τη φύση τους παρέχουν τη δυνατότητα επαφής με τον καθαρό αέρα, την άπλετη ηλιοφάνεια και το φυσικό φως, κι έτσι μπορούν να ενισχύσουν τη σύνδεση του ανθρώπου με τη φύση και να μην περιορίζονται μόνο στη σωματική αναψυχή, αλλά να προσφέρουν και μια πνευματική ηρεμία, λειτουργώντας ως καταφύγιο μέσα στο αστικό τοπίο.³¹ Έτσι το δώμα επιχειρεί να αντιμετωπίσει τις σχεδιαστικές ελλείψεις των κοινόχρηστων ανοιχτών χώρων που συχνά δεν καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες των κατοίκων, λειτουργώντας ως εναλλακτικός χώρος για χαλάρωση, κοινωνικότητα, και επαφή με τη φύση «...με την προοπτική να αποτελέσει εν δυνάμει υπαίθριο χώρο για κάθε μονάδα κατοίκων».³² Η αρχιτεκτονική λειτουργεί ως το μέσο που δημιουργεί αυτή τη σύνδεση, καθώς επιτρέπει στον άνθρωπο να απομακρυνθεί από το φυσικό περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα τον φέρνει πιο κοντά στην αστική δομή της πόλης. Οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι οικειοποιούνται το κέλυφος ενός κτιρίου σε μια περιοχή διαμορφώνει μια ποικιλόμορφη κορυφογραμμή στην απόληξη της πόλης. Αυτή η εικόνα είναι το αποτέλεσμα που βλέπουμε σήμερα, όταν βρισκόμαστε στις ταράτσες των πολυκατοικιών ή των δημόσιων κτιρίων. Παρατηρώντας την πόλη από ψηλά, η κορυφογραμμή αυτή αποκαλύπτει αισθητηριακά και λειτουργικά χαρακτηριστικά, που προσδίδουν στα δώματα μια ξεχωριστή γοητεία.³³

³¹ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 14

³² Πάνου Αμαλία-Μαρία, Ρούβαλη Βασιλική, Από τα παλιά αθηναϊκά σπίτια στην αστική πολυκατοικία. Η εξέλιξη της σχέσης ιδιωτικούκοινόχρηστου στο πλαίσιο της πολύ-κατοίκησης, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2021

³³ Λέφας Παύλος, Siebel Walter, Binde Jerome, ΑΥΡΙΟ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ, Πλέθρον, Αθήνα, 2003,σελ. 83-84

Η πόλη από ψηλά αποκαλύπτει μια δυναμική, που η ποσοτική της υπόσταση μπορεί να μετασχηματίσει τη μορφή της.³⁴ Παρατηρείται όντως, ποικιλία στις μορφές των απολήξεων των κτιρίων η οποία έγκειται σε διάφορες μικρές ή μεγάλες επεμβάσεις, όπως αυτή της προσθήκης διαφόρων λειτουργιών και χρήσεων. Λειτουργίες όπως χώροι εστίασης, διασκέδασης, ψυχαγωγίας και κήποι, καθιστούν το δώμα μια προέκταση του δημόσιου χώρου. Με αυτό τον τρόπο, τα δώματα φαίνεται να θέτουν τα θεμέλια ώστε να γίνουν ένα νέο έδαφος που εντάσσεται στο καθημερινό αστικό περιβάλλον και οικειοποιείται από τους χρήστες. Οι προσθήκες αυτές έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν μια αίσθηση ελευθερίας και πολυχρηστικότητας, προσδίδοντας έναν νέο ρόλο στο δώμα, με δημόσιο περιεχόμενο, που μπορεί να λειτουργεί τόσο για αναψυχή όσο και για καλλιέργεια ή κοινωνικοποίηση, εμπλουτίζοντας την εμπειρία των κατοίκων.

Καθώς η κλίμακα διευρύνεται και το βλέμμα απομακρύνεται από το μεμονωμένο δώμα, εισέρχονται στη συζήτηση έννοιες όπως η συλλογικότητα, η κοινωνική αλληλεπίδραση και το «κοινό». Αυτά τα στοιχεία συνδέονται με τον δημόσιο χαρακτήρα της πόλης. Το δώμα, ως προέκταση του αστικού ιστού, αποκτά τα χαρακτηριστικά του συνόλου και λειτουργεί ως χώρος κοινωνικοποίησης. Ωστόσο, ένας χώρος μπορεί να θεωρηθεί πραγματικά δημόσιος μόνο όταν φιλοξενεί κοινωνικές δραστηριότητες με δυνατότητα πρόσβασης σε αυτές. Αυτό το στοιχείο απουσιάζει από το επίπεδο της κορυφογραμμής, η οποία συνήθως σηματοδοτεί το τέλος των δραστηριοτήτων της πολυκατοικίας.³⁵

³⁴ Καζέρος Νίκος, Λέφας Παύλος, χωρίς όρια Οι αχανείς εκτάσεις των αθηναϊκών προαστίων, futura, Αθήνα, 2003, σελ. 153

³⁵ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 32

ΕΙΚ. 16 Μπαρ σε δώμα στη Λευκωσία

Η αλήθεια είναι ότι στο μεγαλύτερο μέρος των δωματίων αυτό που κυριαρχεί είναι ο εξοπλισμός των κτιρίων που στεγάζουν και οι κατασκευές που επιδιώκουν ενεργειακή αυτονομία όπως φωτοβολταϊκά ή και φύτευση για τον περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας. Φαίνεται να είναι χώροι που δεν σχεδιάστηκαν εξ αρχής για να παρέχουν λειτουργίες και χρήσεις στους κατοίκους της εκάστοτε πολυκατοικίας, δημιουργώντας τόπους εκτόνωσης. Αντιμετωπίστηκαν ως χώροι αποθήκευσης του εξοπλισμού που έπρεπε κάπου να τοποθετηθεί αποφεύγοντας έτσι τη δημιουργία τόπων επαφής και κοινωνικοποίησης. Με παράδειγμα τα κτίρια της Ελλάδας, το δώμα εντοπίζεται κυρίως στην απόληξη των πολυκατοικιών, της οποίας ο κτιριακός τύπος είναι η πραγμάτωση του κορμπιζιανού συστήματος Dom-Ino που αναφέρθηκε παραπάνω.³⁶ Παρ' όλες τις καταβολές του μοντερνισμού όμως η ελληνική πολυκατοικία «σπάνια θυμίζει τα δώματα που οραματίστηκε ο Le Corbusier.»³⁷

Οι ταράτσες των κτιρίων, αντί για χώρους χρηστικούς, συλλογικούς, με φύτευση κατέληξαν να είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους κενοί και υπολειμματικοί χώροι, χαρακτηριζόμενοι από απουσία σχεδιασμού, δίχως μέριμνα για μελλοντική αξιοποίηση. «Τα επιμέρους αυτά στοιχεία έρχονται να αποτελέσουν την εξαίρεση στον κανόνα ενός ομοιογενούς, ως προς τη κενότητά του, ανάγλυφου που σκεπάζει τα κτίρια του αστικού ιστού.»³⁸ . Ενώ παράλληλα, στην ελληνική νοοτροπία και σε άλλες χώρες το δώμα αποτελεί ένα χώρο κοινόχρηστο του οποίου η χρήση του απευθύνεται αποκλειστικά στους κατοίκους των υποκειμένων στρωμάτων του κτιρίου που στεγάζει. «Ακόμη και αν γινόταν μια πρωταρχική και εφήμερη χρήση του δώματος-όπως το άπλωμα των ρούχων-το άτομο δεν αναπτύσσει σχέση ούτε με τον ίδιο το χώρο ούτε με τον υποκείμενο οργανισμό της πολυκατοικίας...»³⁹

³⁶ Χριστοπούλου Κατερίνα, *The Rooftop - Η Ταράτσα*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013,σελ.36

³⁷ ο.π. σελ. 39

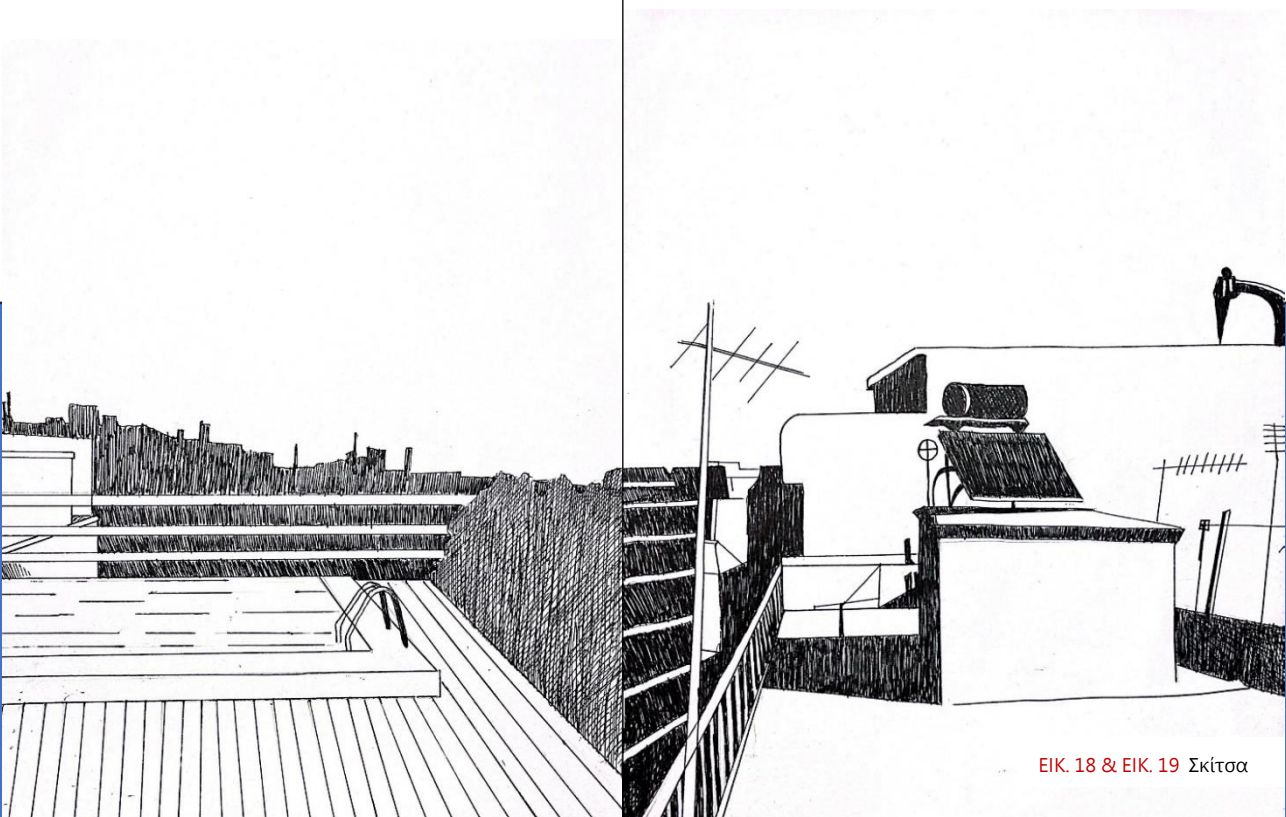
³⁸ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωματίων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 14

³⁹ Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, *Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013, σελ. 106

ΕΙΚ. 17 Γειτονιά στην Αθήνα

Οι δύο αυτές αντίθετες παρατηρήσεις θέτουν το ζήτημα του χαρακτήρα του δώματος. Σε μια εποχή που ο δημόσιος χώρος διαρκώς συρρικνώνεται, είναι δυνατόν το δώμα να αποτελέσει πεδίο δράσης των δραστηριοτήτων του;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΙΤΤΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΟΣ

2.1. ΚΕΝΟ Ή ΠΛΗΡΕΣ (;)

Ο Giambattista Nolli, μέσα από τη διαγραμματική απεικόνιση της Ρώμης (1748), αναδεικνύει τη σημασία του δημόσιου χώρου ως χώρου ελεύθερης έκφρασης, ιδεών και συλλογικότητας. Περιγράφει την πόλη με ένα σύστημα κενού και πλήρους, στο οποίο τα κενά -εσωτερικοί δημόσιοι και εξωτερικοί ανοικτοί χώροι- λειτουργούν ως κομβικοί χώροι που συνδέουν το μέσα και το έξω, το ιδιωτικό και το δημόσιο, ενώ τα πλήρη είναι κάθε δομημένο στοιχείο. Θεωρεί τον εξωτερικό, ανοιχτό χώρο το «θετικό κενό» που ορίζει τα πλήρη και την ουσία του αστικού φαινομένου.⁴⁰

Σε έναν αυστηρό χάρτη κενού και πλήρους το ενδιαφέρον που παρατηρείται είναι ότι τα δώματα εμφανίζονται ως χώροι «πλήρεις». Με μια ανάγνωση του χάρτη σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό των δωματίων, τα ίδια φαίνονται αντί για χώρους πλήρεις να αποτελούν αστικά κενά. Άρα θα μπορούσαμε να πούμε ότι το δώμα, ένας ελεύθερος χώρος, στην τρίτη διάσταση, βρίσκεται σε ένα μεταβατικό σημείο ανάμεσα στο χτισμένο και το αδόμητο περιβάλλον καθώς και ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο. Έτσι, τίθεται το ερώτημα αν το δώμα μπορεί να θεωρηθεί δημόσιος χώρος που να επιτρέπει και να υποστηρίζει τις ανάλογες δραστηριότητες.⁴¹

⁴⁰ Τσιάμη Δήμητρα, Επινόηση Δημόσιου Χώρου σε περιοχές με αυξημένη πυκνότητα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2013, σελ 28

⁴¹ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωματίων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 37

ΕΙΚ. 20 Χάρτης κενού-πλήρους

ΕΙΚ. 21 Σκίτσο

2.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΟΣ

Η έννοια του δημόσιου χώρου είναι διαχρονική και αποτελεί βασικό στοιχείο της πόλης. Ιστορικά, ο δημόσιος χώρος υπήρξε κέντρο κοινωνικής, πολιτικής, θρησκευτικής και εμπορικής ζωής, στενά συνδεδεμένος με τη συμμετοχή των ανθρώπων στα κοινά. Όμως, κάθε φορά που η σημασία αυτών των στοιχείων μειωνόταν, ο δημόσιος χώρος υποβαθμιζόταν. Στη σύγχρονη εποχή, η κρίση του δημόσιου χώρου οφείλεται σε παράγοντες όπως η αποξένωση από τη δημόσια σφαίρα λόγω των αυξανόμενων ρυθμών ζωής, της εργασιακής πίεσης, κακών συνθηκών διαβίωσης και κοινωνικών ανισοτήτων. Η αστική πυκνότητα και η έλλειψη ελεύθερων χώρων έχουν δημιουργήσει την ανάγκη για νέους χώρους κοινωνικοποίησης εντός της πόλης, με την κορυφογραμμή και τα δώματα να προβάλλονται ως λύση.

Η αξιοποίηση των δωματίων δεν είναι νέα ιδέα, αλλά συνηθισμένη πρακτική του παρελθόντος, η οποία όμως ξεχάστηκε με τον χρόνο. Από την αρχαιότητα, οι άνθρωποι σχεδίαζαν τις στέγες τους ως χώρους με χρήσεις. Για πρώτη φορά τα δώματα παρατηρούνται στη Μεσοποταμία και την Αίγυπτο κατά την Προϊστορική και Αρχαία Περίοδο. Τα Ζιγκουράτ της Μεσοποταμίας ήταν κατασκευές σε μορφή κλιμακωτής πυραμίδας που παρείχαν δροσερά καταφύγια με δέντρα και λουλούδια στις απολήξεις τους για να προστατευτούν οι επισκέπτες από τον φλεγόμενο Βαβυλωνιακό ήλιο. Ενώ οι ναοί της Αρχαίας Αιγύπτου κατασκευάζονταν από ανθεκτικά υλικά για να στηρίζουν το βάρος των ανθρώπων και των επιπρόσθετων κτιρίων, καθώς στις στέγες τους τοποθετούνταν παρεκκλήσια ώστε να πραγματοποιούνται τελετουργίες.⁴² Σχεδόν όλα Αιγυπτιακά σπίτια αποτελούνταν από επίπεδες στέγες, καθώς δεν αντιμετωπίζονταν μόνο σαν οροφή της κατοικίας αλλά και σαν δευτερεύον καθιστικό και χώρος ύπνου μιας και ήταν ιδιαίτερα δροσεροί χώροι κατά τη διάρκεια της νύχτας ή όταν ήταν εξοπλισμένοι με καλαμιώνες για σκιά.⁴³

⁴² Giovana Martino, The History of Useful Flat Roofs, Δεκέμβριος 2022

⁴³ <https://www.iko.com/blog/ancient-roofs/#Egypt>

Αργότερα, οι Ρωμαίοι αξιοποιούσαν τα δώματα για κοινωνικές δραστηριότητες, π.χ. δείπνα, όπως φαίνεται στην Έπαυλη των Μυστηρίων στην Πομπηία (79 μ.Χ.) στην οποία τα δώματα κατείχαν ένα ρόλο κοινωνικοποίησης και αναψυχής αφού αποτελούσαν προέκταση του καθιστικού.⁴⁴ Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε και στη σύγχρονη εποχή, με παραδείγματα όπως το Casino Theatre στη Νέα Υόρκη (1882), το οποίο φιλοξενούσε κήπους στην οροφή του, εμπνευσμένο από τα θερινά θέατρα του Παρισιού. «Το έργο σχεδιάστηκε από τον μάεστρο και μουσικό Rudolph Aronson, ο οποίος μαγεμένος από τους θερινούς θεατρικούς κήπους του Παρισιού, επιχείρησε να μεταφέρει το ευρωπαϊκό μοντέλο στη Νέα Υόρκη και μάλιστα στην οροφή ενός κτιρίου, λόγω του υψηλού κόστους και της έλλειψης έκτασης δόμησης της πόλης.»⁴⁵

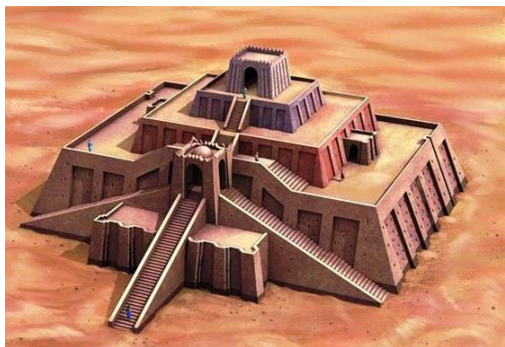
Στην Ελλάδα μια ενδιαφέρουσα λειτουργία που έπαιρνε μέρος στο δώμα των κατοικιών, συναντώνταν στην Άνδρο. Το λεγόμενο «μπιμπιλιασμα» ήταν μια παραδοσιακή τεχνική για να γίνουν τα δώματα πιο στεγανά και ανθεκτικά στη βροχή, και αυτό αντανακλά τη σοφία των ντόπιων, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν διαθέσιμα υλικά και γνώσεις για να προσαρμοστούν στο ιδιαίτερο κλίμα και τις συνθήκες της περιοχής. Σήμερα, η τεχνική αυτή αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς του νησιού.⁴⁶ Οι ταράτσες αξιοποιήθηκαν δυναμικά και σε άλλες περιοχές του κόσμου ως χώροι ελευθερίας και δημιουργίας. Στη Νότια Ασία, οι επίπεδες στέγες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην καθημερινότητα, συνδέοντας τη ζωή με τον ρομαντισμό, την ψυχαγωγία και την εργασία. Εκεί οι άνθρωποι εκφράζονται μέσα από καυγάδες, κουτσομπολιά ή κρυφές σχέσεις, περνούν στιγμές χαλάρωσης, όπως με το πέταγμα χαρταετών ή την παρατήρηση πουλιών, και εργάζονται στεγνώνοντας δημητριακά, βότανα και φρούτα ή πλένοντας ρούχα. Οι ταράτσες γίνονται το σκηνικό για την καθημερινότητα, φιλοξενώντας ακόμα και γνωστές σκηνές τραγουδιών από το Bollywood.⁴⁷

⁴⁴ Shimmin Heather, A brief history of roof gardens, Heather Shimmin Photography, Ιούλιος, 2012

⁴⁵ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 40

⁴⁶ <https://www.androsfilm.gr/2022/07/21/staining-a-roof-a-technique-thousands-of-years-old-continues-in-varidi-of-andros/>

⁴⁷ Layli Uddin, A View from the Roof Space And Politics In South Asia, issues journal, Ιανουάριος 2020

ΕΙΚ. 22 Ζιγκουράτ της Ουρ

ΕΙΚ. 23 Σπίτι στην Αρχαία Αίγυπτο

ΕΙΚ. 24 Βίλα των Μυστηρίων, Πομπηία

ΕΙΚ. 25 Casino Theatre, New York

Όπως σημειώνει η Ruth Vanita, στις πόλεις της Βόρειας Ινδίας στα τέλη του 18ου και 19ου αιώνα, οι ταράτσες αποτέλεσαν ένα κομμάτι της «γυναικείας γεωγραφίας». Ήταν ο χώρος όπου οι γυναίκες μπορούσαν να ξεφύγουν από τους περιορισμούς της πατριαρχικής κοινωνίας, απολαμβάνοντας μια ελευθερία που δεν τους επιτρεπόταν αλλού. Ήταν μια ευκαιρία να δουν και να αλληλεπιδράσουν με τους άντρες, αψηφώντας τους κοινωνικούς κανόνες και προκαλώντας τις καθιερωμένες αντιλήψεις για τις σχέσεις και την εξουσία.⁴⁸

Τα δώματα είχαν επίσης σημαντική πολιτική ιστορία, καθώς αποτέλεσαν χώρους όπου οι άνθρωποι συγκεντρώνονταν, συντονίζονταν και οργάνωναν την αντίστασή τους απέναντι στη βία, τις επιβολές της κοινωνικής εξουσίας, του κράτους και του καπιταλισμού. Στο Πακιστάν, κατά τη διάρκεια των παγκόσμιων εξεγέρσεων στα τέλη της δεκαετίας του '60 και στις αρχές του '70, που στρέφονταν ενάντια στα αυταρχικά καθεστώτα, τον πόλεμο και τον καπιταλισμό, τα δώματα έγιναν χώρος όπου εκφράστηκε η επαναστατική πολιτική του Ισλαμικού Σοσιαλισμού του Maulana Bhashani.⁴⁹ Μια αντίστοιχη περίπτωση στη χώρα μας συναντάται κατά εξέγερση του Πολυτεχνείου με τους φοιτητές να συγκεντρώνονται σε δώματα κτιρίων φωνάζοντας συνθήματα.

Ακόμη, το 1969 το διάσημο Αγγλικό συγκρότημα Beatles πραγματοποίησαν την τελευταία live συναυλία τους στην ταράτσα των γραφείων της Apple Corps στο Λονδίνο. Μια συναυλία-έκπληξη κυρίως σε πλήθος ενθουσιασμένων υπαλλήλων των γραφείων της περιοχής. Η εμφάνιση του συγκροτήματος ήταν απροεידοποίητη, και οι περαστικοί δεν μπορούσαν να δουν, αλλά μόνο να ακούσουν τη μουσική, καθώς οι Beatles έπαιζαν λίγο πιο πίσω από το περβάζι και οι πιο χαρακτηριστικές στιγμές της δεν ήταν τόσο η παρουσία των Beatles, αλλά οι αυθόρμητες αντιδράσεις των ανθρώπων στο πεζοδρόμιο απέναντι.⁵⁰

⁴⁸ Layli Uddin, A View from the Roof Space and Politics in South Asia, issues journal, Ιανουάριος 2020

⁴⁹ ο.π.

⁵⁰ Ριχάρδος Αλέξανδρος, ROCK INCIDENT 5: ΟΙ BEATLES ΠΑΙΖΟΥΝ LIVE ΣΕ ΤΑΡΑΤΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΑ, Οκτώβριος, 2017

ΕΙΚ. 26 Μπιμπιλιασμα, παραδοσιακή τέχνη σε δώμα της Ανδρου

ΕΙΚ. 27 Παιδιά που παίζουν σε δώμα στο Χονγκ Κονγκ

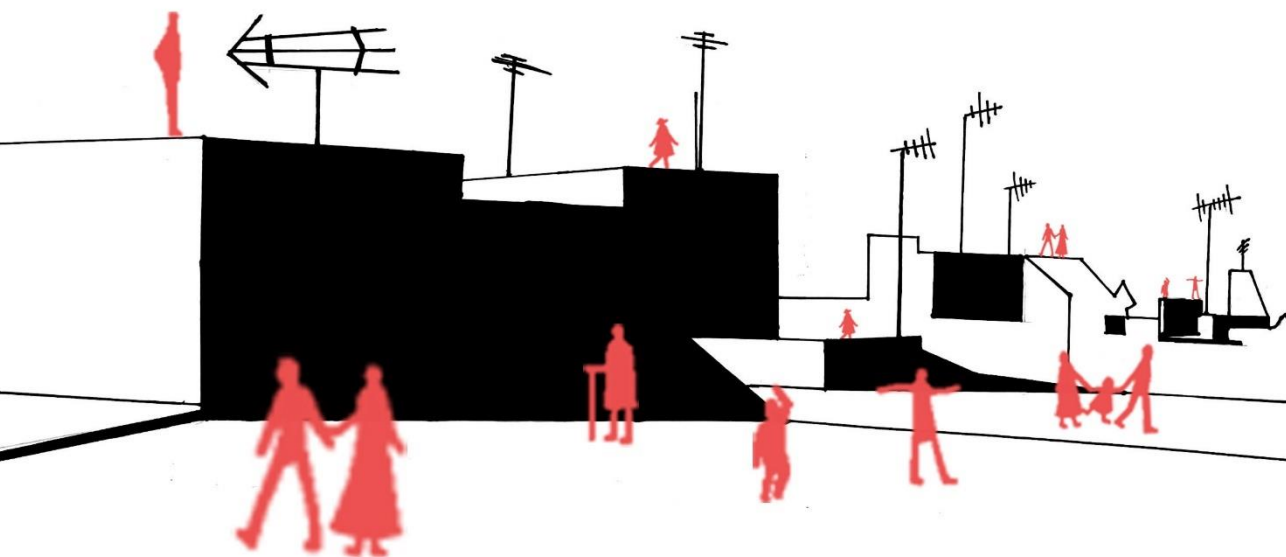

ΕΙΚ. 28 Φοιτητές φωνάζουν συνθήματα σε δώμα κατά την εξέγερση του Πολυτεχνείου

ΕΙΚ. 29 Συναυλία των Beatles στην ταράτσα του κτιρίου της Apple Corps στο Λονδίνο

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το δώμα δεν ήταν πάντα ένας παραμελημένος και ξεχασμένος χώρος, αντίθετα αποτελούσε μέρος της καθημερινότητας, γεμάτο ζωντανές εμπειρίες, αναμνήσεις και ένα αίσθημα ελευθερίας για το άτομο. Ήταν ένας τόπος κοινωνικής συναναστροφής, μια προέκταση της πόλης, όπου οι άνθρωποι εκφράζονταν και επικοινωνούσαν. Επομένως, η ιδέα να αποκτήσει το δώμα στοιχεία του δημόσιου χώρου μοιάζει εφικτή, καθώς στηρίζεται σε μια πλούσια και μακρόχρονη ιστορία

2.3. ΟΙ ΈΝΝΟΙΕΣ: ΔΗΜΟΣΙΟ, ΙΔΙΩΤΙΚΟ, ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟ

Το συλλογικό και το ιδιωτικό στοιχείο αντιμάχονται και συγχέονται μέσα στην πόλη.

-Aldo Rossi

Για να μπορέσει το δώμα να ενσωματώσει στοιχεία αστικής συλλογικότητας, είναι απαραίτητο να καθοριστεί με σαφήνεια το πλαίσιο στο οποίο ανήκει. Για τον σκοπό αυτό, εξετάζονται οι έννοιες του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινόχρηστου, ώστε να αποσαφηνιστεί ο χαρακτήρας του δώματος και η δυνατότητά του να γίνει χώρος κοινωνικής αλληλεπίδρασης και δραστηριοτήτων.

Η σχέση ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την αλληλεπίδραση των ανθρώπων με τον χώρο που κατοικούν, είναι σύνθετη. Στο επίπεδο της γειτονιάς, γίνεται εμφανές ότι οι δύο αυτές έννοιες συχνά αλληλοεπιδρούν και επηρεάζονται. Οι κάτοικοι, μέσα από τον βαθμό οικειοποίησης των δημόσιων και ιδιωτικών χωρών, προχώρησαν σε μια αλληλεπίδραση, που τα όρια μεταξύ τους γίνονται δυσδιάκριτα. «Στις μέρες μας το δημόσιο έχει μετατραπεί σε έναν ανάμεικτο χώρο και το ιδιωτικό με τη σειρά του μπαίνει στο κοινόχρηστο, έτσι ο χρήστης του εκάστοτε χώρου καταφέρνει να δημιουργήσει νέα μέρη στα οποία ζει και τα ανακαλύπτει.»⁵¹ Αυτές οι κατηγορίες, δημόσιο – ιδιωτικό – κοινόχρηστο, δεν είναι απόλυτες, αντίθετα διαπλέκονται, αλληλοεπιδρούν και συνδιαμορφώνονται μέσα στον αστικό ιστό και την καθημερινότητα.

⁵¹ Κωστάκη Μαρίνα, Σμυρναίου Ευσταθία, Ενδιάμεσα Θραύσματα μιας λανθάνουσας αστικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2022, σελ.21

ΕΙΚ. 31 Το δημόσιο με στοιχεία του ιδιωτικού

Νομικά, «ως δημόσιος ορίζεται ο χώρος του οποίου η ιδιοκτησία είναι δημόσια και δεν προορίζεται για οικονομική εκμετάλλευση, όπως ο ιδιωτικός χώρος»⁵² και κάθε χρήστης έχει ελεύθερη πρόσβαση. «Συμπληρωματική με την προσέγγιση αυτή είναι και η **οικονομική**, σύμφωνα με την οποία ο δημόσιος χώρος αποτελεί δημόσιο αγαθό, τονίζεται δηλαδή ξανά η έννοια της κοινοκτημοσύνης»⁵³ «Αντίθετα, ιδιωτικοί είναι οι χώροι, στους οποίους εφαρμόζονται κανόνες ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Αυτό σημαίνει ότι ανήκουν σε όσους έχουν τη δυνατότητα να θέσουν περιορισμούς, να προσκαλέσουν ή να διώξουν άλλους χρήστες και γενικότερα να διαμορφώσουν τις συνθήκες που ο χώρος θα λειτουργεί.»⁵⁴

«Αναφερόμενοι στο **λειτουργικό** επίπεδο, εννοούμε τον τύπο των δραστηριοτήτων και των δράσεων που φιλοξενεί ο εκάστοτε χώρος. Έτσι παρατηρούμε ότι ο δημόσιος χώρος προσεγγίζει κυρίως λειτουργίες αναψυχής, αγοράς, πολιτικής και πολιτισμού, ενώ οι δράσεις που λαμβάνουν χώρα σε αυτόν είναι συνήθως συλλογικές. Στον ιδιωτικό, όμως, ο οποίος περιλαμβάνει κατοικίες και επιχειρήσεις, πραγματοποιούνται διαδικασίες παραγωγής από άτομα ή μικρές ομάδες ατόμων.»⁵⁵

⁵² Γιαννακόπουλος Ιωάννης, Ο δημόσιος αστικός χώρος ως μέσο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων Η πλατεία ως χώρος έκφρασης των κατοίκων μιας πόλης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2015, σελ 37

⁵³ ο.π.

⁵⁴ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 44

⁵⁵ ο.π.

Κοινωνικά, «δίνεται έμφαση στην ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση όλων των πολιτών. Στο δημόσιο αστικό χώρο όλοι οι πολίτες έχουν πρόσβαση ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, την ηλικία ή το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο.»⁵⁶ Ενώ επίσης ο δημόσιος χώρος χαρακτηρίζεται από την αποστασιοποίηση και την παθητικότητα, μιας και ο χρήστης τον διαπερνά με το προσώπειο μιας επιτηδευμένης συμπεριφοράς. Στην αντίθετη περίπτωση, ο ιδιωτικός χώρος οικειοποιείται από το άτομο, το οποίο απελευθερώνεται σε σωματικό και συναισθηματικό επίπεδο.⁵⁷

«Τέλος, το **μορφολογικό** επίπεδο αφορά το βαθμό της «ανοιχτότητας» του χώρου. Έτσι στην πρώτη περίπτωση έχουμε ένα χώρο διάχυτο, ο οποίος διασκορπίζεται στην πόλη ενώνοντας τα στοιχεία της (ανοιχτούς χώρους, δομημένο περιβάλλον, έμβια και άβια όντα) μεταξύ τους, ενώ παράλληλα παραμένει ουσιαστικά «κενός» προκαλώντας τη φαντασία και αφήνοντας χώρο στην κοινή δράση. Στη δεύτερη περίπτωση, ο χώρος εμφανίζεται σε εστιασμένα και συγκεντρωμένα σημεία (πχ κατοικία, κατάστημα), ενώ είναι «γεμάτος» από αντικείμενα που εκφράζουν τον ιδιοκτήτη.»⁵⁸

«Συμπερασματικά, όπως αναφέρει ο **Στεφάνου**, ο δημόσιος χώρος αποτελεί ένα σύνολο από επιμέρους περιοχές, όπως πλατείες, δρόμοι και πάρκα. Αυτά προσφέρουν στην καθημερινότητα του ανθρώπου το χώρο ελεύθερης κίνησης, εργασίας, ασφάλειας, συναναστροφής και ανάμειξης καθώς επίσης και την αίσθηση του ξένου, του διαφορετικού σε σχέση με αυτό που θεωρείται κάθε φορά αποδεκτό. Είναι ο ισότιμος προσβάσιμος σε όλους χώρος, μέσα στον οποίο ο κάθε άνθρωπος έχει την δυνατότητα να προστατέψει αλλά και να ασκήσει τα δικαιώματά του και τις πολιτιστικές του καταβολές, όπως επίσης να εκφραστεί και να συνδιαλλαχθεί ελεύθερα κάνοντας χρήση του δημόσιου λόγου»⁵⁹

⁵⁶ Γιαννακόπουλος Ιωάννης, Ο δημόσιος αστικός χώρος ως μέσο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων Η πλατεία ως χώρος έκφρασης των κατοίκων μιας πόλης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2015, σελ 37

⁵⁷ Siebel, Η επέκταση του ιδιωτικού χώρου και η ιδιωτικοποίηση των λειτουργιών του δημόσιου χώρου», στο Αύριο οι Πόλεις, επιμελητής της έκδοσης: Λέφας Π., Αθήνα, 2003, σελ.87-93

⁵⁸ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 44

⁵⁹ Γιαννακόπουλος Ιωάννης, Ο δημόσιος αστικός χώρος ως μέσο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων Η πλατεία ως χώρος έκφρασης των κατοίκων μιας πόλης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2015, σελ 40-41

Κάπου ανάμεσα στις έννοιες του δημόσιου και του ιδιωτικού βρίσκεται και αυτή του κοινόχρηστου.

κοινόχρηστος, -η, -ο

«που χρησιμοποιείται από το κοινό και όχι μόνο από κάποιο συγκεκριμένο άτομο»⁶⁰

Νομικά, δεν είναι ελεύθερα προσβάσιμος από όλους, αλλά ανήκει αποκλειστικά στους συνιδιοκτήτες, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα εισόδου και τη δυνατότητα να ορίσουν κανόνες λειτουργίας μέσω κοινής συμφωνίας.⁶¹ Αυτό προϋποθέτει επικοινωνία και συναίνεση όλων των εμπλεκόμενων. Η ύπαρξή του βασίζεται στη συλλογική συνείδηση και αποδοχή, καθώς και στον σεβασμό του κοινού αγαθού. Οι κοινόχρηστοι χώροι περιγράφονται ως «οριακές καταστάσεις», που συνδυάζονται στοιχεία ιδιοκτησίας, συγκατοίκησης, διέλευσης και προστασίας. Δεν είναι απολύτως ιδιωτικοί (ιδιοκτησία) ούτε απολύτως δημόσιοι (ελεύθερη πρόσβαση για όλους) αλλά αποτελούν μια μορφή «μετεχμιακού» χώρου, που γεφυρώνει διαφορές όπως αυτές μεταξύ προσωπικού και συλλογικού, στατικού και περαστικού.

⁶⁰<https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82>

⁶¹ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 44

ΕΙΚ. 32 Στενό

ΕΙΚ. 33 Στοά

ΕΙΚ. 34 Πλατεία

ΕΙΚ. 35 Δώμα

Στις σύγχρονες πολυκατοικίες, οι χώροι όπου συνυπάρχουν διαφορετικοί άνθρωποι, είναι οι κοινόχρηστοι χώροι, όπως το κλιμακοστάσιο, η είσοδος, ο ακάλυπτος και η ταράτσα. Ωστόσο, όταν αυτοί οι χώροι δεν αξιοποιούνται με κάποιο τρόπο, καταλήγουν να είναι παραμελημένοι και χωρίς συγκεκριμένο σχεδιασμό. Γίνονται κενά σημεία που βρίσκονται στο όριο μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, καθώς και μεταξύ του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος.⁶²

Τα κτίρια των πολυκατοικιών έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε τα διαμερίσματα να καλύπτουν όσο το δυνατόν περισσότερη επιφάνεια, με το κοινόχρηστο κλιμακοστάσιο να περιορίζεται στα απαραίτητα τετραγωνικά. Το κλιμακοστάσιο είναι ένας ενδιάμεσος χώρος που λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα σε διαφορετικές καταστάσεις, επιτρέποντας τη μετάβαση από το ένα σημείο στο άλλο. Αντιπροσωπεύει μια στιγμή που αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνδέει το μέσα με το έξω και το κάτω με το πάνω όμως παρά τα σαφή του όρια, συχνά δυσκολευόμαστε να αντιληφθούμε τη σχέση μας με τον χώρο αυτόν και τον ρόλο που παίζει στην εμπειρία της κίνησης και της κατοίκησης.⁶³ Αυτό οδηγεί στη δημιουργία ενός χώρου που συνήθως δεν είναι ευχάριστος αλλά σκοτεινός και αφιλόξενος. Ως αποτέλεσμα, μειώνεται η επιθυμία χρήσης ή αξιοποίησής του, ενώ η διαδρομή προς το δώμα χάνει την ευκαιρία να γίνει πιο ελκυστική και ενδιαφέρουσα.⁶⁴

⁶² Δίκας Νίκος, Τόποι πάνω από την πόλη: ανάκτηση του συλλογικού, Αθήνα, 2006

⁶³ Γκιαούρη Δέσποινα, Το κατώφλι: μια απόπειρα προσέγγισης και ορισμού του με βάση τις ανθρώπινες πρακτικές, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, σελ.28

⁶⁴ Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023, σελ 97

ΕΙΚ. 36 Το κοινόχρηστο μέσα από
το δημόσιο (ή το ιδιωτικό)

Αυτή η σύγχυση των ορίων, είναι και ο προβληματισμός που δημιουργείται κατά τη μελέτη του δώματος, το οποίο βρίσκεται συχνά σε ένα μεταβατικό σημείο ανάμεσα στις έννοιες του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινόχρηστου που επισημάνθηκαν παραπάνω. Το δώμα αποτελεί έναν κατεξοχήν ανοιχτό προς τον ουρανό χώρο και μπορεί να φιλοξενήσει συλλογικές δραστηριότητες ή ακόμα και δημόσιες εκδηλώσεις ωστόσο δεν παύει να είναι ταυτόχρονα μέρος μιας κατοικίας που τείνει να υιοθετεί στοιχεία ιδιωτικότητας και να θίγει θέματα προσβασιμότητας. Μοιάζει να αποτελεί ένα χώρο πολυδιάστατο και σύνθετο – παρά την απλότητα που τον χαρακτηρίζει- καθώς συνδυάζει στοιχεία και των τριών κατηγοριών, του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινόχρηστου χώρου.

2.4. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο Κιουπκιολής αναφέρει ότι «τα κοινά υφαίνουν ένα συνεκτικό ιστό που συνδέει όλα τα άτομα σε ένα δίκτυο κοινωνικής συνεργασίας και αλληλεξάρτησης, διασφαλίζοντας την επιβίωση και την ευημερία καθενός από αυτά»⁶⁵. Αυτό είναι δυνατόν να πετύχει μέσω της ομαδικής ενεργοποίησης, δηλαδή της συλλογικότητας. Μέσα από καθημερινές δραστηριότητες, οι χρήστες και οι ομάδες διαμορφώνουν το κοινωνικό προφίλ μιας πόλης, δημιουργώντας έτσι έναν χρηστικό χώρο που μπορεί να γίνει μέρος της κατοίκησης και της καθημερινής ζωής.⁶⁶ Αυτού του είδους δραστηριότητες αποτελούν συμμετοχικές δράσεις που αναδιαμορφώνουν τις σχέσεις και τις προσδοκίες για την αξία της λειτουργίας κάθε κοινού τόπου. Άρα η αξιοποίηση των κοινών-κενών τόπων, αποτελεί ατομική ανάγκη αλλά αφορά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, όχι μόνο το άτομο αυτό καθ' αυτό. Όταν οι άνθρωποι έχουν κίνητρο να περνούν περισσότερο χρόνο σε δημόσιους χώρους, δημιουργούνται προϋποθέσεις για την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, αν αυξηθούν οι ευκαιρίες για υπαίθριες δραστηριότητες σε μια γειτονιά, έτσι ώστε ο μέσος ημερήσιος χρόνος παραμονής εκτός των σπιτιών να αυξηθεί από δέκα σε είκοσι λεπτά, τότε το συνολικό επίπεδο δραστηριότητας στην περιοχή θα διπλασιαστεί.⁶⁷ Κατά το φαινόμενο αυτό μια ατομική δραστηριότητα σε έναν υπαίθριο χώρο μπορεί να κινητοποιήσει κι άλλους ανθρώπους να ενδιαφερθούν, είτε συμμετέχοντας είτε παρακολουθώντας. Αυτή η αλληλεπίδραση δημιουργεί ένα αίσθημα συλλογικότητας, δηλαδή την ανάγκη των ανθρώπων να γίνουν μέρος μιας κοινής διαδικασίας. Η συλλογικότητα αυτή δεν είναι απλά το σύνολο των επιμέρους δραστηριοτήτων, αλλά κάτι πιο πολύπλοκο και δυναμικό, με τη δυνατότητα να επηρεάσει τη συνολική εμπειρία του χώρου. Μέσα από αυτό το μοτίβο, τα άτομα με τις δραστηριότητές τους, αλληλοεπιδρούν σχηματίζοντας μια κοινότητα που συνεργάζεται για το κοινό καλό.⁶⁸

⁶⁵ Καραβασίλη Κυριακή, Διεκδίκηση δημόσιου χώρου: οι συμμετοχικές διαδικασίες δημιουργίας τόπων, Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2018,σελ.37

⁶⁶ Τσιάμη Δήμητρα, Επινόηση Δημόσιου Χώρου σε περιοχές με αυξημένη πυκνότητα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2013, σελ.14

⁶⁷ Gehl Jan, Η Ζωή Ανάμεσα στα Κτήρια Χρησιμοποιώντας Το Δημόσιο Χώρο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2013,σελ.87

⁶⁸ ο.π. σελ 81

ΕΙΚ. 37 Κοινόχρηστος λαχανόκηπος από εθελοντές σε δώμα στα Πατήσια. (#TheAthensWeNeed)

«Οι ταράτσες, οι ακάλυπτοι, τα άκτιστα οικόπεδα είναι χώροι παραδομένοι στην αοριστία και την φυσική φθορά, είναι αυτοί στους οποίους συντελείται μια ανατροπή στη ροή της καθημερινής ζωής και δομείται ένα εύφορο έδαφος για συλλογικές δράσεις.»⁶⁹ Έτσι το χωρικό κενό γεννά ένα ανεκπλήρωτο⁷⁰. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάληψης συλλογικής δράσης για την αναζωογόνηση εγκαταλελειμμένων περιοχών στην Αθήνα είναι η πρωτοβουλία #TheAthensWeNeed. Σε αυτήν, εβδομήντα εθελοντές συνεργάστηκαν για τη δημιουργία ενός κοινόχρηστου λαχανόκηπου στην ταράτσα ενός βιομηχανικού κτιρίου στα Πατήσια. Οι εθελοντές ανέλαβαν τη μεταφορά του εξοπλισμού, την εγκατάσταση των υποδομών και τη φύτευση του δώματος, δημιουργώντας έναν νέο πράσινο χώρο που λειτουργεί ως «πνεύμονας» για την πόλη.⁷¹

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ο χώρος, ενεργοποιείται στην τρίτη του διάσταση και μπορούν να εμφανιστούν νέες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις μέσα του. Ο κοινωνικός ιστός της πόλης αναδιαμορφώνεται και ενισχύεται με την έννοια της κοινότητας και η ένταξή της σε ένα έργο επιτυγχάνεται με διάφορους τρόπους. Μέσα από την επιθυμία να καταργηθεί η ιδιωτικοποίηση του δημόσιου χώρου, οι άνθρωποι ανακτούν αυτά τα τμήματα της πόλης και συμμετέχουν στην αναδιαμόρφωσή τους. Ο σχεδιασμός εξελίσσεται σύμφωνα με τις ανάγκες του κοινού και οι αποφάσεις παίρνονται από αυτούς. Οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων αναθεωρούνται και διαμορφώνονται μέσα από γεγονότα που συμβαίνουν στο κοινωνικό σύνολο. Αυτή η διαδικασία αποτελεί τη βάση για τον συμμετοχικό σχεδιασμό και για τη μετατροπή του αστικού τοπίου σε έναν χώρο που τον χαρακτηρίζει η αστική συλλογικότητα.

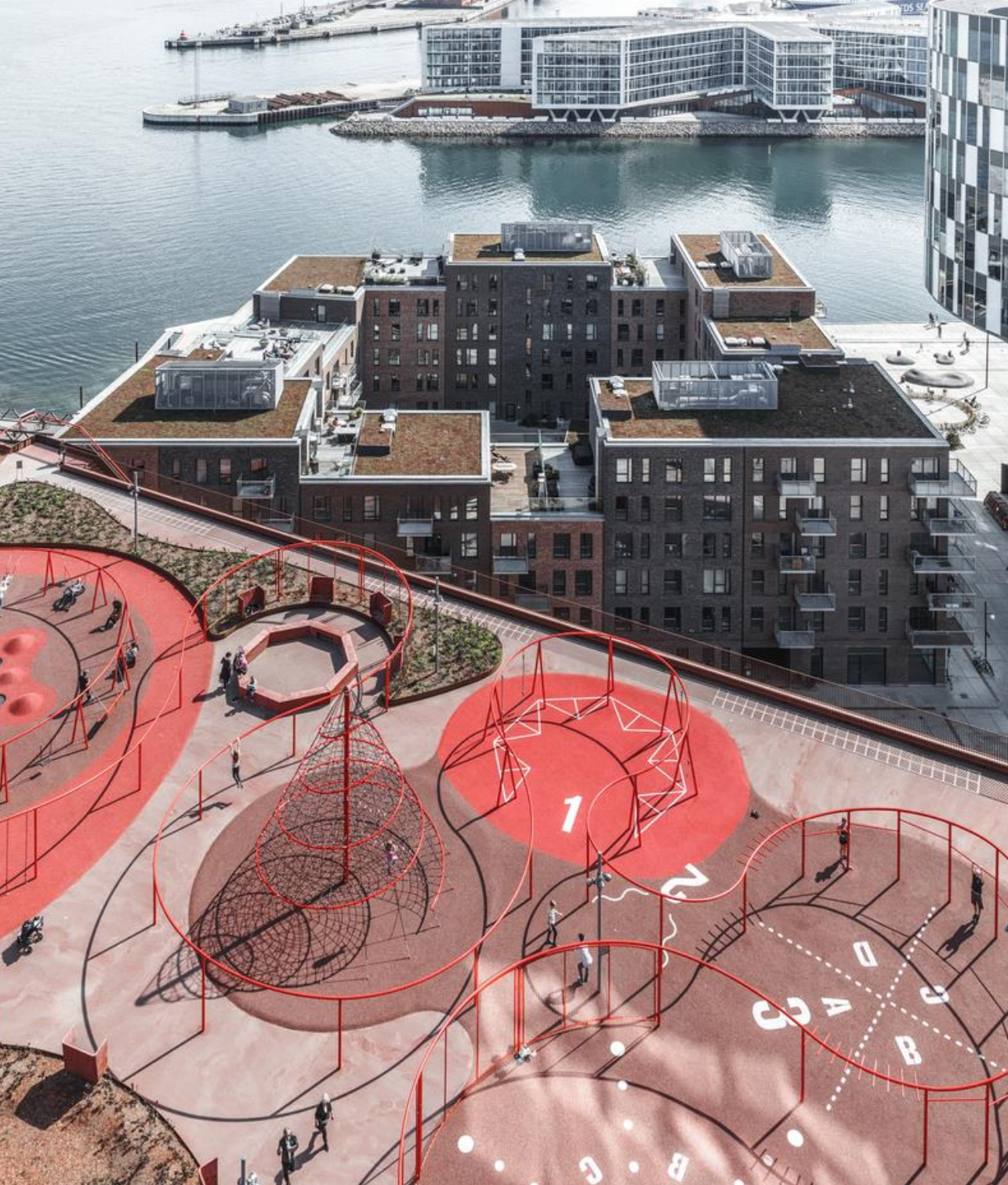
⁶⁹ Μαστρογεωργοπούλου Ελένη, το Κενό ως Κοινό το αστικό κενό ως δυνητικό πεδίο μεταστροφής της πόλης και της κοινωνίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2020, σελ 1

⁷⁰ ο.π.

⁷¹ <https://www.organizatiionearth.org/post/secret-expo-2>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΩΜΑΤΩΝ

3.1. 'PARK 'N' PLAY, JAJA ARCHITECTS, ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ, ΔΑΝΙΑ,

Πρόγραμμα: Αξιοποίηση
δώματος κτιρίου στάθμευσης

Μέγεθος: 2400 m²

Τοποθεσία: Κοπεγχάγη, Δανία

Χρονολογία: 2016

Δημιουργοί: Jaja Architects

Μια προσπάθεια τα δώματα να καθιστούν χρηστικούς χώρους, να οικειοποιηθούν από τους χρήστες και να αποτελέσουν στοιχείο της πόλης είναι η πρόταση των JAJA Architects με το έργο PARK 'N' PLAY σε πρόταση αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για κτίρια στάθμευσης. Σκοπός ήταν ο σχεδιασμός ενός κτιρίου με τη δημιουργία μιας πράσινης πρόσοψης και μίας ιδέας η οποία θα ενθάρρυνε τον κόσμο να χρησιμοποιήσει το δώμα. Στο PARK 'N' PLAY, οι JAJA Architects σχεδιάζουν ένα κτίριο με υβριδική λειτουργία, που συνδυάζει χώρο στάθμευσης και παιδική χαρά, αμφισβητώντας τη μονοδιάστατη προσέγγιση των κτιρίων και μετατρέποντάς το σε μια αστική υποδομή, σε έναν δημόσιο χώρο που εξυπηρετεί πολλαπλές ανάγκες. Σε ό,τι αφορά τον δεύτερο στόχο του διαγωνισμού, οι αρχιτέκτονες θεωρούν ότι η δημιουργία ενός «ζωντανού» δώματος προϋποθέτει την ύπαρξη ορατότητας και εύκολης πρόσβασης. Για τον σκοπό αυτό, σχεδιάζουν δύο μεγάλες δημόσιες σκάλες στις δύο απέναντι πλευρές του κτιρίου, με την αφετηρία τους να τοποθετούνται σε απόσταση από τον κοντινότερο δρόμο. Οι σκάλες αυτές συνδέουν το ισόγειο με το δώμα, περιλαμβάνοντας ενδιάμεσες στάσεις που προσφέρουν πανοραμική θέα στο αστικό τοπίο, καθώς και εναλλακτικές εισόδους στον χώρο στάθμευσης. Επιπλέον, για να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι επισκέπτες, έχουν τοποθετηθεί δύο ανελκυστήρες που ενισχύουν την πρόσβαση στον χώρο.⁷²

⁷² Jaja Architects, Park 'n' Play / JAJA Architects, archdaily, Δεκέμβρης, 2017

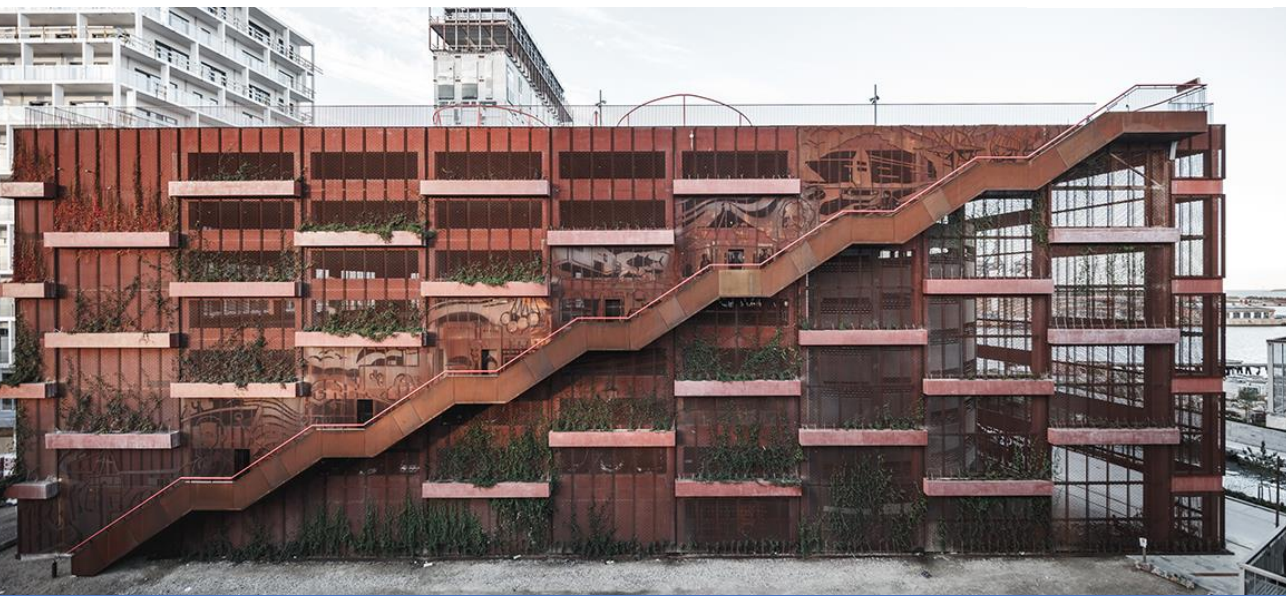

EIK. 39 Park 'n' Play

EIK. 40 Park 'n' Play

EIK. 41 Park 'n' Play

EIK. 42 & 43 Park 'n' Play

3.2. VIBRANT ROOFTOP INSTALLATION AT THE HET NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM, NETHERLANDS, 2022

Πρόγραμμα: Χώρος εκδηλώσεων

Μέγεθος: 600 m²

Τοποθεσία: Rotterdam, Netherlands

Χρονολογία: 2022

Δημιουργοί: MVRDV

Το Het Nieuwe Instituut, το εθνικό ινστιτούτο αρχιτεκτονικής, σχεδιασμού και ψηφιακής κουλτούρας της Ολλανδίας, βρίσκεται στο Ρότερνταμ και φιλοξενεί εκθεσιακούς χώρους, καταστήματα, καφετέρια, βιβλιοθήκη, αμφιθέατρο, εκπαιδευτικές αίθουσες και κήπο. Διαθέτει μία από τις μεγαλύτερες συλλογές αρχιτεκτονικής στον κόσμο. Οι MVRDV δημιούργησαν μια προσωρινή πλατφόρμα στον τελευταίο όροφο του κτιρίου, με τίτλο «The Podium», επεκτείνοντας τη λειτουργικότητα του ινστιτούτου. Η πλατφόρμα, 600 τετραγωνικών μέτρων και ύψους 29 μέτρων, έχει έντονο ροζ χρώμα και θυμίζει ιπτάμενη πέργκολα, προσφέροντας οπτική αναγνώριση από τους πεζούς στο επίπεδο του εδάφους, ενώ παράλληλα προστάτευε το κτίριο από επιπλέον στατική επιβάρυνση. Η πρόσβαση γινόταν μέσω μιας σκάλας-γλυπτού 143 μέτρων, ενισχύοντας την αίσθηση περιπλάνησης και καθιστώντας το δώμα έναν νέο εκθεσιακό χώρο. Το Podium φιλοξενούσε ποικίλες εκδηλώσεις, εκθέσεις, διαλέξεις και ξεναγήσεις από σημαντικούς φορείς και προσωπικότητες του χώρου της αρχιτεκτονικής, ενώ η ανοιχτή του διαμόρφωση προήγαγε τη δημιουργικότητα και τη συνάντηση ανθρώπων.⁷³

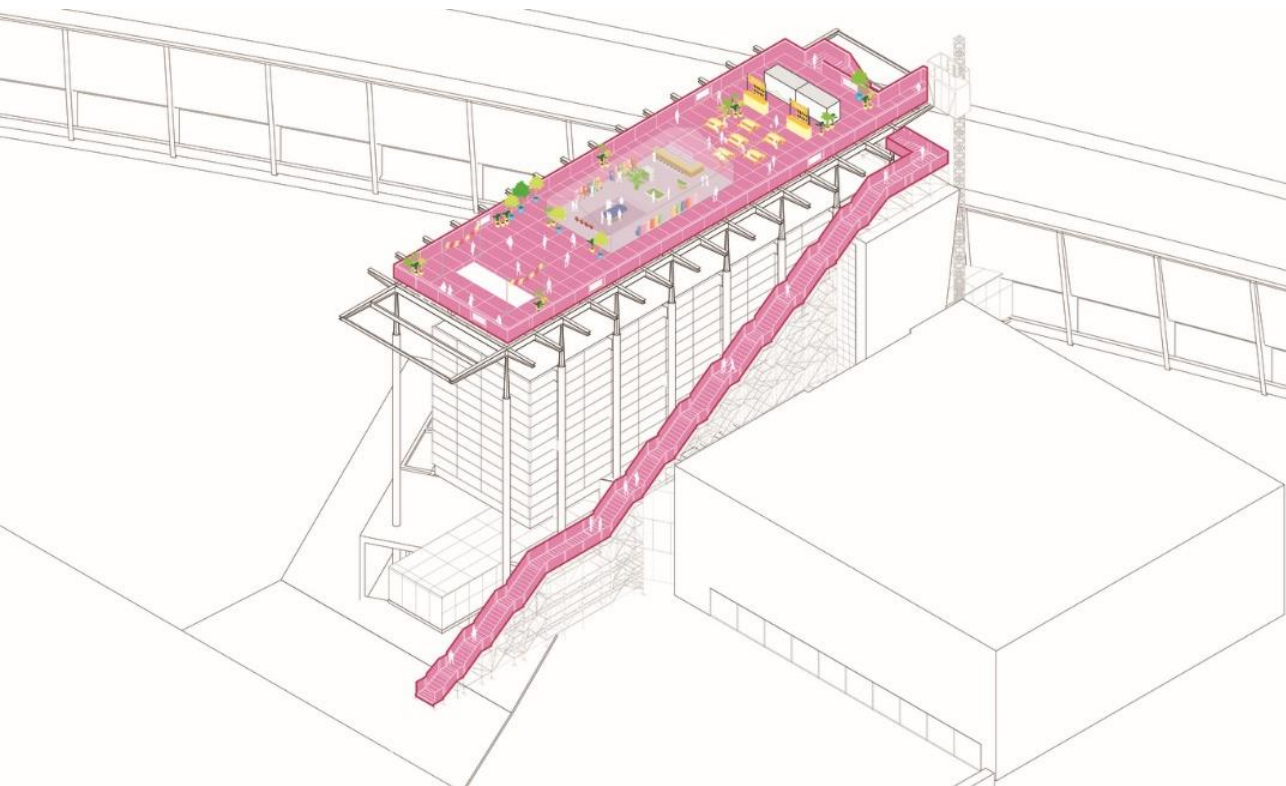
⁷³ Dima Stouhi, MVRDV Designs Vibrant Rooftop Installation at the Het Nieuwe Instituut in Rotterdam, archdaily, Μάρτιος 2022

EIK. 45 & 46 The Podium

Το έργο συμβόλιζε αφενός την επιθυμία των MVRDV να ενισχύσουν την πυκνότητα της πόλης και να αξιοποιήσει τα δώματα πιο αποτελεσματικά, και αφετέρου την φιλοδοξία του ίδιου του ιδρύματος να αυξήσει την επιρροή του σαν υποδομή σε ολόκληρη την πόλη.

3.3. YOU + INTERNATIONAL YOUTH COMMUNITY SHENZHEN, SHENZHEN, CHINA

Πρόγραμμα: Χώρος
εκτόνωσης

Μέγεθος: 1900 m²

Τοποθεσία: Shenzhen,
China

Χρονολογία: 2017

Δημιουργοί: OfficePROJECT

Στο έργο YOU + INTERNATIONAL YOUTH COMMUNITY SHENZHEN οι αρχιτέκτονες αντιμετώπισαν μια σημαντική πρόκληση: την ανεύρεση χώρου για δημόσιες υπηρεσίες. Το κτίριο, που βρίσκεται στην περιοχή Bantian του Shenzhen της Κίνας ήταν αρχικά σχεδιασμένο για φιλοξενία κοιτώνων, αλλά παρέμεινε ανενεργό για χρόνια, φθάνοντας σε κατάσταση παραμέλησης. Οι αρχιτέκτονες είχαν στη διάθεσή τους μόνο δύο μέρη του κτιρίου: τον πρώτο όροφο μιας ανεξάρτητη κοινοτικής εισόδου, και τους ορόφους από τον τρίτο έως τον έβδομο, για τη δημιουργία μονάδων διαβίωσης. Η έλλειψη επαρκών χώρων δεν επέτρεπε τη διαμόρφωση χώρων δημόσιου χαρακτήρα, οι οποίοι μάλιστα έλειπαν και από τη γύρω περιοχή. Αυτό οδήγησε τους αρχιτέκτονες στην αξιοποίηση των δωματίων που υπήρχαν στις δύο πλευρές των κτιρίων, με χρήσεις που προορίζονται για ψυχαγωγία, άθληση και σύνδεση με την πόλη. Στο πρώτο δώμα σχεδιάστηκε ένας πολυλειτουργικός δημόσιος χώρος με κυκλική διάταξη, ο οποίος περιλαμβάνει τέσσερα κοντέινερ που φιλοξενούν δραστηριότητες όπως αναγνωστήριο, κουζίνα, τραπεζαρία και μουσείο. Η πρόσβαση σε αυτόν γίνεται μέσω ενός υπερυψωμένου διαδρόμου που προσφέρει θέα προς την πόλη. Οι κάτοικοι μπορούν να χαλαρώσουν, να αλληλεπιδράσουν και να διασκεδάσουν, απολαμβάνοντας την πανοραμική θέα.⁷⁴

⁷⁴ officePROJECT, YOU+International Youth Community Shenzhen / officePROJECT, archdaily, Δεκέμβρης, 2017

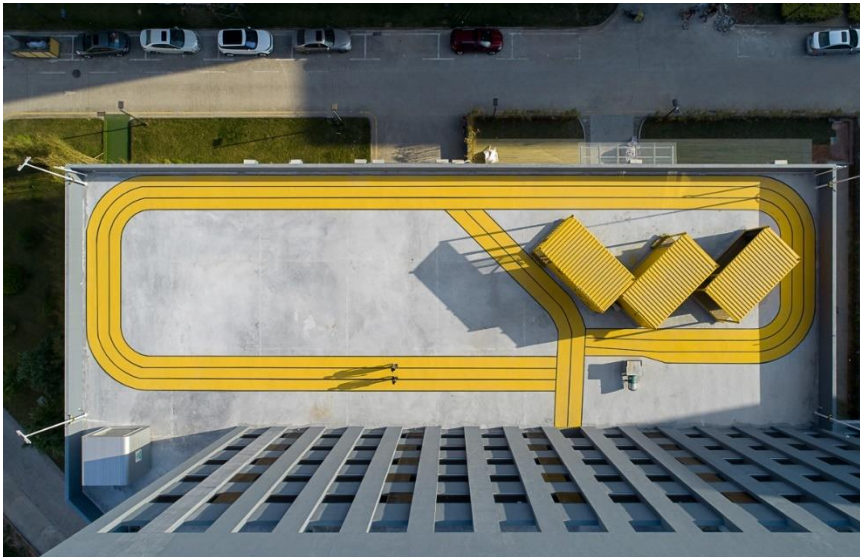
EIK. 49 You + international youth community Shenzhen

Το δεύτερο δώμα διαμορφώθηκε ως χώρος αθλητισμού. Εδώ τοποθετήθηκαν τρία κοντέινερ που στεγάζουν εξοπλισμό γυμναστηρίου, ενώ στον υπόλοιπο χώρο δημιουργήθηκαν λωρίδες στίβου μήκους περίπου 120 μέτρων. Επιπλέον, η θέα προς ένα γήπεδο μπάσκετ δημιουργεί την αίσθηση ότι οι χρήστες, αν και βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους, συμμετέχουν στην ίδια δραστηριότητα, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση. Οι αρχιτέκτονες χρησιμοποίησαν ίδια χρώματα και υλικά στην είσοδο, στα δώματα και στους κοιτώνες οδηγώντας τους ανθρώπους από το δρόμο μέσα και πάνω στο κτίριο.⁷⁵

⁷⁵ officePROJECT, YOU+International Youth Community Shenzhen / officePROJECT, archdaily, Δεκέμβρης, 2017

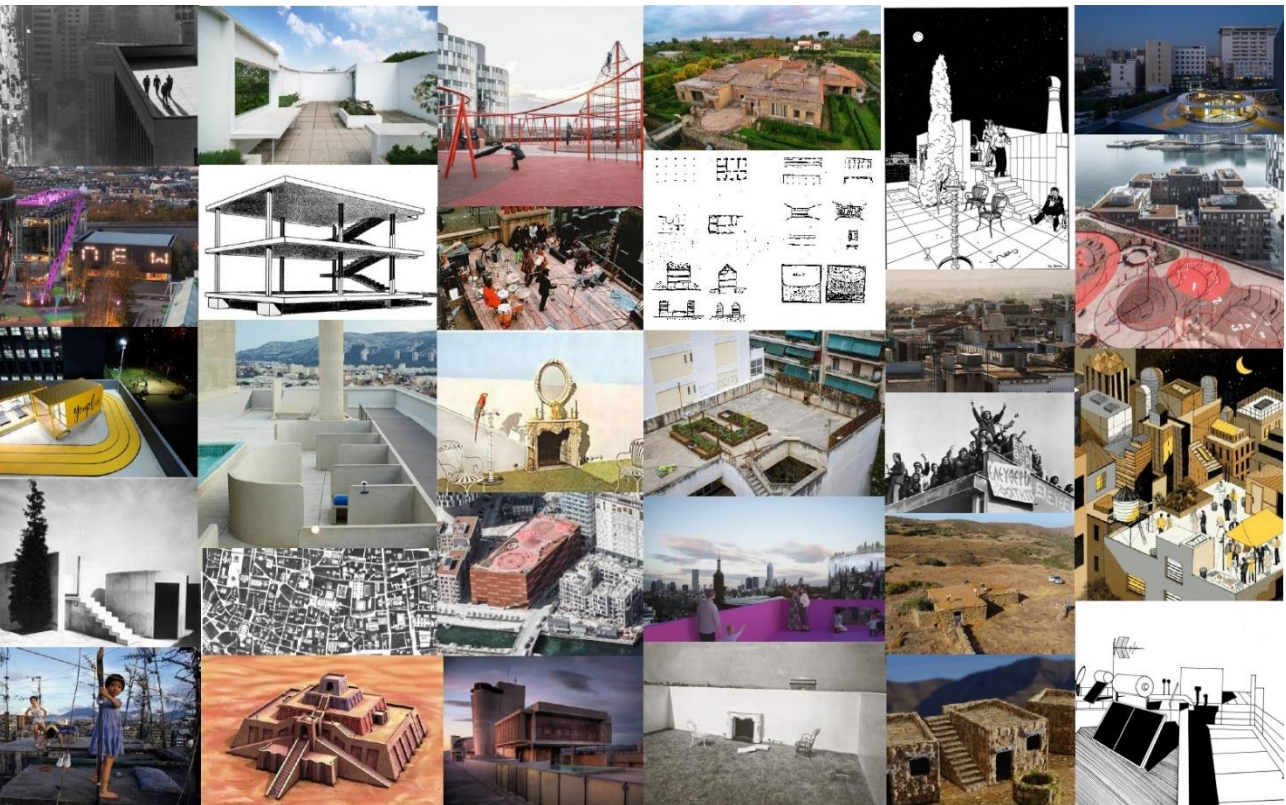

EIK. 50 & 51 You + international youth community Shenzhen

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΕΙΚ. 52 Δώματα

Η παρούσα εργασία «γεννήθηκε» από την παρατήρηση των σημερινών δωματίων των σύγχρονων πόλεων και έχει ως στόχο την αναγνώριση του χαρακτήρα του δώματος και τη μελέτη του ερωτήματος για το αν αυτό αποτελεί ένα νέο υπερυψωμένο έδαφος που θα λειτουργεί ως χώρος επαφής και κοινωνικοποίησης των ανθρώπων, ένας χώρος αστικής συλλογικότητας στην «κορυφογραμμή» της πόλης, δημιουργώντας μια υποκειμενική αντίληψη του ορίζοντα του ατόμου μέσα στην πόλη.

Η μελέτη του Le Corbusier για τα δώματα, κρίνεται απαραίτητη μιας και ήταν εκείνος που μέσω του Μοντέρνου Κινήματος διατύπωσε επίσημα το βατό δώμα, «υμνώντας» τη μορφή και τη δυναμική του χώρου αυτού. Σκεπτόμενος κυρίως ανθρωποκεντρικά ο Le Corbusier δημιουργούσε «δωμάτια με ταβάνι τον ουρανό», που αποτελούσαν προέκταση της ζωής των ανθρώπων και χώρους αλληλεπίδρασης. Παρ' όλα αυτά, η εικόνα των δωματίων σήμερα δεν αντικατοπτρίζει το όραμα του Le Corbusier για πόλεις με «ζωντανά» δώματα, αντιθέτως το δώμα χαρακτηρίζεται ως κενός και υπολειμματικός χώρος με απουσία σχεδιασμού, και χρήσεις όπως η αποθήκευση μηχανημάτων και εξοπλισμού.

Με τον προβληματισμό που δημιουργείται από το χάρτη κενού-πλήρους του Giambattista Nolli, έρχεται στη συζήτηση η έννοια του δημόσιου χώρου και αν το δώμα μπορεί να υιοθετήσει τα ανάλογα στοιχεία του. Από μια ιστορική αναδρομή σε παλαιότερες χρήσεις του δώματος από τους ανθρώπους ανά τον κόσμο, προκύπτει ότι το δώμα αποτελούσε μέρος της καθημερινότητάς τους, ήταν ένας τόπος κοινωνικής συναναστροφής, μια προέκταση της πόλης, όπου οι άνθρωποι επικοινωνούσαν και αλληλεπιδρούσαν. Επομένως, με βάση τη μακρόχρονη ιστορία του δώματος και λαμβάνοντας υπόψιν την τάση των αρχιτεκτόνων σήμερα ως προς την αντιμετώπισή του, οι χώροι αυτοί μπορούν να ενεργοποιηθούν αποκτώντας δημόσιο, συλλογικό, ή κοινόχρηστο περιεχόμενο.

Ωστόσο για να μπορέσουν να ενσωματωθούν στο δώμα στοιχεία αστικής συλλογικότητας, κρίθηκε απαραίτητο να καθοριστεί με σαφήνεια το πλαίσιο στο οποίο ανήκει, γι' αυτό εξετάστηκαν οι έννοιες του δημόσιου, του κοινόχρηστου και του ιδιωτικού, τα όρια των οποίων φάνηκε να είναι δυσδιάκριτα, αποτελώντας έννοιες που διαπλέκονται, και συνδιαμορφώνονται μέσα στον αστικό ιστό και την καθημερινότητα των κατοίκων των μεγαλουπόλεων.

Έτσι και το δώμα βρίσκεται συχνά σε ένα μεταβατικό σημείο ανάμεσα στις έννοιες του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινόχρηστου. Η «ανοιχτότητα» του χώρου, η δυνατότητα να φιλοξενήσει συλλογικές ή δημόσιες δραστηριότητες, το ότι είναι ταυτόχρονα μέρος μιας κατοικίας που τείνει να υιοθετεί στοιχεία ιδιωτικότητας και να θίγει θέματα προσβασιμότητας, είναι τα στοιχεία που δεν μπορούν-και ίσως δεν χρειάζεται- να το κατατάξουν σε μία μόνο από τις παραπάνω έννοιες. Τέλος, παρουσιάζονται τρία σύγχρονα παραδείγματα αξιοποίησης δωμαίων σε πόλεις του κόσμου που ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να χρησιμοποιήσουν το δώμα προάγοντας έτσι την κοινωνική συναναστροφή.

Η αποξένωση και η απομόνωση είναι προβλήματα που έχουν λύση. Στρέφοντας το βλέμμα στους κενούς χώρους το δώμα γίνεται η ευκαιρία για τη δημιουργία χώρων έκφρασης ενισχύοντας την επαφή και την έννοια της κοινότητας. Στις ολοένα αυξανόμενες πυκνοκατοικημένες πόλεις όπου η έλλειψη του δημόσιου χώρου είναι έντονη, οι χώροι των δωμαίων είναι «οι χαμένοι τόποι γης» - όπως χαρακτήριζε και ο Le Corbusier- που επιστρέφονται στους ανθρώπους και τους δίνεται η ευκαιρία αξιοποίησής τους. Οι χώροι αυτοί αποτελούν ένα έφορο έδαφος καινοτόμων ιδεών το οποίο μπορεί να ενεργοποιηθεί ικανοποιώντας τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων και να αποτελεί ένα τόπο αστικής συλλογικότητας στον ορίζοντα της πόλης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

Καζέρος Νίκος, Λέφας Παύλος, Χωρίς όρια: οι αχανείς εκτάσεις των αθηναϊκών προαστίων, futura, Αθήνα, 2003

Τουρνικιώτης Παναγιώτης, Δύο Ταξίδια στον Le Corbusier, futura, Αθήνα, 2005

Λέφας Παύλος, Siebel Walter, Binde Jerome, ΑΥΡΙΟ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ, Πλέθρον, Αθήνα, 2003

Gehl Jan, Η Ζωή Ανάμεσα στα Κτήρια Χρησιμοποιώντας Το Δημόσιο Χώρο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2013

Le Corbusier, Για μια αρχιτεκτονική, Εκκρεμές, Αθήνα, 2005

Tzonis Alexander, Le Corbusier: The Poetics of Machine and Metaphor, Thames and Hudson, Λονδίνο 2001

ΑΡΘΡΑ

Δίκας Νίκος, Αρχιτεκτονικές ματιές - Τόποι πάνω από την πόλη, GreekArchitects, Νοέμβριος, 2006

Ριχάρδος Αλέξανδρος, ROCK INCIDENT 5: ΟΙ BEATLES ΠΑΙΖΟΥΝ LIVE ΣΕ ΤΑΡΑΤΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΑ, rockmachine, Οκτώβριος, 2017

Andreea Cutieru, A New Layer of Public Space: The Case for Activating Urban Rooftops, archdaily, Μάιος, 2023

Andrew Kroll, Architecture Classics: Unite d' Habitation / Le Corbusier, archdaily, Φεβρουάριος, 2023

Dima Stouhi, MVRDV Designs Vibrant Rooftop Installation at the Het Nieuwe Instituut in Rotterdam, archdaily, Μάρτιος 2022

Giovanna Martino, The History of Useful Flat Roofs, archdaily, Δεκέμβριος 2022

Jaja Architects, Park 'n' Play / JAJA Architects, archdaily, Δεκέμβρης, 2017

Moreira, The 5 Points of Modern Architecture in Contemporary Projects, Σεπτέμβριος, 2020

Nicky Hughes, A Brief History of Reinforced Concrete Buildings, The Historic England Blog, Σεπτέμβριος 2022

officePROJECT, YOU+International Youth Community Shenzhen / officePROJECT, archdaily, Δεκέμβρης, 2017

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Μαντούβαλου, Μαρία, «Στρατηγική για τους δημόσιους και τους ελεύθερους χώρους στην Αθήνα», Πυρφόρος, τ.1, 1998

Martina Micurova, The Rooftop Garden of the Charles de Beistegui Apartment (Le Corbusier, 1929-31), Σεπτέμβριος 2017

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013

Γιαννακόπουλος Ιωάννης, Ο δημόσιος αστικός χώρος ως μέσο κοινωνικών αλληλεπιδράσεων Η πλατεία ως χώρος έκφρασης των κατοίκων μιας πόλης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2015

Γκιαούρη Δέσποινα, Το κατώφλι: μια απόπειρα προσέγγισης και ορισμού του με βάση τις ανθρώπινες πρακτικές, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016

Καμπούρη Παρασκευή-Μαρία, Κυριακίδου Μαρουλίνα, Γειτονία των Δωμάτων - Το Δώμα ως Άλλος Χώρος Αστικής Συλλογικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, 2023

Καραβασίλη Κυριακή, Διεκδίκηση δημόσιου χώρου: οι συμμετοχικές διαδικασίες δημιουργίας τόπων, Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2018

Κατερίνα Χριστοπούλου, The Rooftop- Η ταράτσα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013

Κωστάκη Μαρίνα, Σμυρναίου Ευσταθία, Ενδιάμεσα θραύσματα μιας λανθάνουσας αστικότητας, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2022

Μαρία Ν. Δανιηλ, Δημόσιος χώρος και δημόσια ζωή στη σύγχρονη πόλη. Κοινωνιολογική προσέγγιση του εμπορικού πολυλειτουργικού κέντρου στην Ελλάδα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, 2007

Μαστρογεωργοπούλου Ελένη, το Κενό ως Κοινό το αστικό κενό ως δυνητικό πεδίο μεταστροφής της πόλης και της κοινωνίας, Ε.Μ.Π, Αθήνα, 2020

Πάνου Αμαλία-Μαρία, Ρούβαλη Βασιλική, Από τα παλιά αθηναϊκά σπίτια στην αστική πολυκατοικία. Η εξέλιξη της σχέσης ιδιωτικούκοινόχρηστου στο πλαίσιο της πολυκατοίκησης, Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, 2021

Τσιάμη Δήμητρα, Επινόηση Δημόσιου Χώρου σε περιοχές με αυξημένη πυκνότητα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Θεσσαλία, 2013

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

Πηγή 1: <https://www.organizationearth.org/post/secret-expo-2>

Πηγή 2: <https://www.androsfilm.gr/2022/07/21/staining-a-roof-a-technique-thousands-of-years-old-continues-in-varidi-of-andros/>

Πηγή 3: <https://www.iko.com/blog/ancient-roofs/#Egypt>

Πηγή 4: <https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82>

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

EIK. 1 Σκίτσο

EIK. 2 <https://sterlingstars.blogspot.com/2011/11/le-corbusiers-five-points-of.html>

EIK.3 <https://www.dezeen.com/2014/03/20/opinion-justin-mcguirk-le-corbusier-symbol-for-era-obsessed-with-customisation/>

EIK.4<https://arkt.space/en/attico-beistegui-di-le-corbusier-una-promenade-architecturale/>

EIK.5<http://architecturehistory.org/architects/architects/LE%20CORBUSIER/OBJECTS/1931,%20Villa%20Savoye,%20Poissy,%20France.html>

EIK.6<https://blog.thal.art/fr/promenade-architecturale-a-la-villa-savoye-de-le-corbusier/>

EIK. 7 https://api.flickr.com/photos/quen_k/5300953419/

EIK.8<https://arkt.space/en/attico-beistegui-di-le-corbusier-una-promenade-architecturale/>

EIK.9<https://arkt.space/en/attico-beistegui-di-le-corbusier-una-promenade-architecturale/>

EIK.10<https://arkt.space/en/attico-beistegui-di-le-corbusier-una-promenade-architecturale/>

EIK.11<https://arkt.space/en/attico-beistegui-di-le-corbusier-una-promenade-architecturale/>

EIK. 12 <https://gr.pinterest.com/pin/562246334711283359/>

EIK. 13 Βαγγιάνου Ελένη, Παπαθανασοπούλου Κυριακή, Το Δώμα ως Νέο Έδαφος: εξετάζοντας την Αθήνα, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, 2013

EIK. 14 <https://www.archdaily.com/85971/ad-classics-unite-d-habitation-le-corbusier>

EIK. 15 <https://martinamicurovaartblog.wordpress.com/2017/09/09/the-rooftop-garden-of-the-charles-de-beistegui-apartment-le-corbusier-1929-31/>

EIK. 16 <https://www.checkincyprus.com/article/59956/kseroume-se-poia-taratsa-tha-te-bgaloume-auto-to-kalokairi/>

EIK. 17 <https://www.lifo.gr/now/athens/athens-social-atlas-ena-pragmatika-spydaio-diadiktyako-protzekt-gia-tin-koinoniki>

EIK. 18 Σκίτσο

EIK. 19 Σκίτσο

EIK. 20 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giovanni_Battista_Nolli-Nuova_Pianta_di_Roma_%281748%29_05-12.JPG

EIK. 21 <https://gr.pinterest.com/pin/422353271304119939/>

EIK. 22 https://peritexnisologos.blogspot.com/2021/09/blog-post_10.html

EIK. 23 <https://www.iko.com/blog/ancient-roofs/>

EIK.24 https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BB%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CF%89%CE%BD

EIK. 25 <https://ephemeralnewyork.wordpress.com/tag/casino-theater-roof-garden/>

EIK. 26 <https://www.androsfilm.gr/2022/07/21/staining-a-roof-a-technique-thousands-of-years-old-continues-in-varidi-of-andros/>

EIK. 27 <https://bluelotus-gallery.com/greg-girard-1/greg-girard-children-playing-on-walled-city-rooftop-hong-kong-1989>

EIK. 28 <https://www.athensvoice.gr/epikairotita/ellada/824379/50-hronia-polutehneio-i-exegersi-se-20-spanies-fotografies/>

EIK. 29 <https://www.rollingstone.com/music/music-news/beatles-rooftop-concert-let-it-be-1291122/>

EIK. 30 Σκίτσο

EIK. 31 <https://gr.pinterest.com/pin/A-HgSAAQAO0Km6ax4wtIWVA/>

EIK. 32 <https://gr.pinterest.com/pin/127789708171650827/>

EIK. 33 <https://ecopress.gr/stoes-apoleia-dimosiou-xorou/>

EIK. 34 <https://smart-guide.org/destinations/en/komarno/?place=Yard+of+Europe>

EIK. 35 <https://www.tate.org.uk/art/artworks/burri-sao-paolo-brazil-1960-p14306>

EIK. 36 <https://iphotographeroftheyear.com/winners-gallery/ipoty-2016/amateur/181/interior/show/gold-award>

EIK. 37 <https://www.organizationearth.org/post/secret-expo-2>

EIK. 38 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 39 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 40 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 41 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 42 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 43 <https://www.archdaily.com/884956/park-n-play-jaja-architects>

EIK. 44 <https://www.archdaily.com/977777/mvrdv-designs-vibrant-rooftop-installation-at-the-het-nieuwe-instituut-in-rotterdam>

EIK. 45 <https://www.archdaily.com/977777/mvrdv-designs-vibrant-rooftop-installation-at-the-het-nieuwe-instituut-in-rotterdam>

EIK. 46 <https://www.archdaily.com/977777/mvrdv-designs-vibrant-rooftop-installation-at-the-het-nieuwe-instituut-in-rotterdam>

EIK. 47 <https://www.archdaily.com/977777/mvrdv-designs-vibrant-rooftop-installation-at-the-het-nieuwe-instituut-in-rotterdam>

EIK. 48 <https://www.archdaily.com/884644/you-plus-international-youth-community-shenzhen-officeproject>

EIK. 49 <https://www.archdaily.com/884644/you-plus-international-youth-community-shenzhen-officeproject>

EIK. 50 <https://www.archdaily.com/884644/you-plus-international-youth-community-shenzhen-officeproject>

EIK. 51 <https://www.archdaily.com/884644/you-plus-international-youth-community-shenzhen-officeproject>

EIK. 52 Κολλάζ από εικόνες δωματίων που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία

